

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Odsjek za povijest

Diplomski rad

**POLITIČKO-IDEOLOŠKO DJELOVANJE KOMUNISTIČKE PARTIJE
HRVATSKE MEĐU OMLADINOM NR HRVATSKE U PERIODU 1948.-
1954.**

Sonja Drakulić

Mentor: prof. dr.sc. Ivo Banac

Zagreb, prosinac 2013.

SADRŽAJ

I. UVOD	3
2. POVIJESNI KONTEKST	6
3. NOH U BORBI PROTIV INFORMBIROA	14
4. GOSPODARSKO-POLITIČKI ZADACI NOH	25
5. POLITIČKO-IDEOLOŠKO DJELOVANJE KPH NA ŠKOLAMA I FAKULTETIMA	36
6. BORBA KPH PROTIV UTJECAJA KATOLIČKE CRKVE NA HRVATSKU OMLADINU	49
7. ZAKLJUČAK	58
IZVORI I LITERATURA	62

I. UVOD

Političko-ideološko djelovanje Komunističke partije Hrvatske (KPH) među omladinom Narodne Republike Hrvatske (NRH) u periodu od 1948. do 1954. godine jedna je od tema koja do sada gotovo uopće nije bila istraжена u hrvatskoj historiografiji unatoč velikom političkom, društvenom i gospodarskom značaju navedenog razdoblja za tadašnju Federativnu Narodnu Republiku Jugoslaviju (FNRJ), a unutar koje je omladina tadašnje Hrvatske pod vodstvom KPH odigrala značajnu ulogu. Odabrano razdoblje započinje godinom objave prve Rezolucije Informbiroa, 1948.godine, nakon koje je Jugoslavija ušla u dulji period sukoba sa zemljama istočnog bloka. Raskidom partijskog vodstva KPJ sa Savezom Sovjetskih Socijalističkih Republika (SSSR) i politikom njegovog partijskog vodstva, FNRJ je krenula samostalnim političkim putem obilježenim socijalističkom izgradnjom države i društva. U tadašnjim zahtjevnim unutarpolitičkim i vanjskopolitičkim okolnostima jugoslavenska vlada provodila je brojne državne, društvene, gospodarske mjere, a među njima značajno je bilo uvođenje relativne demokratizacije jugoslavenskog društva početkom pedesetih. Istraživano razdoblje završava 1954. godinom obilježenom nastavkom stabilizacije odnosa sa SSSR-om iz prethodne godine, ali i ukidanjem spomenutog procesa relativne demokratizacije društva. U tom burnom razdoblju KPJ omladinu je smatrala vrlo bitnim faktorom svoje politike konstantno ju nastojeći političko-ideološki oblikovati u vjernu sljedbenicu vlastite politike, a koja bi bespogovorno prihvaćali njezine mjere i angažirala se na brojnim zadacima koje je postavljala socijalistička izgradnja zemlje. Tu se postavilo moje osnovno istraživačko pitanje - kojim je načinima odnosno mjerama i metodama Partija nastojala političko-ideološki djelovati na omladinu na prostoru tadašnje NR Hrvatske. Presudnu ulogu u navedenom imala je organizacija Narodne omladine Hrvatske (NOH), omladinska politička organizacija formirana 1948. godine spajanjem Pokrajinskog komiteta Saveza komunista Jugoslavije (SKOJ) za Hrvatsku i NOH, koja je bila zadužena za provođenje partijske politiku među spomenutom omladinom. Sukladno tome, NOH je predstavljala vrlo važnu komponentu mog istraživačkog rada.

Radi nedostatka obrade teme moga rada u hrvatskoj historiografiji, od posebne važnosti bilo mi je arhivsko gradivo dostupno u Hrvatskom državnom arhivu (HDA). Pritom mi je bio najznačajniji fond 1231 pod nazivom *Republička konferencija Saveza socijalističke omladine Hrvatske (RK SSOH)* unutar kojeg sam obrađivala godišnje izvještaje o radu organizacije

NOH i njezinog Centralnog komiteta (CK) dostupne za 1949., 1950., 1951., 1952. i 1954. godinu. Uz navedene izvještaje, u sklopu tog fonda istraživala sam i izvještaje sa sastanaka biroa CK NOH, te onih sa sastanka kotarskih, oblasnih i gradskih komiteta NOH. Pritom je važno za naglasiti da su se od navedenih izvještaja uglavnom očuvali oni koji su se odnosili na prve poslijeratne godine zaključno sa 1950. godinom. Sukladno mojoj temi, od velikog značaja u istraživačkom radu bio mi je i fond 1220 pod nazivom *Centralni komitet Saveza komunista Jugoslavije (CK SKH)* unutar kojeg sam obrađivala dokumente Odjeljenja za agitaciju i propagandu u kojima su se iznosili različiti podaci sa područja školstva u obliku izvještaja oblasnih i kotarskih komiteta KPH o školstvu na njihovom području za razdoblje od 1948. do 1952, te izvještaja o ideološkom odgoju u masovnim organizacijama za isto razdoblje. Prilikom rada na ovom fondu, ponovno sam se susrela sa problemom dostupnosti i očuvanosti dokumenata po pojedinim godinama. Naime, raspoloživi dokumenti pretežito su se odnosili na 1949. i 1951. godinu što je otežavalo obradu i prezentaciju podataka, te izvođenje zaključaka. Isto tako, rad na arhivskom građivu otežavala je upitna vjerodostojnost dostupnih podataka (posebice brojčanih) uslijed nedostatka objektivnosti, preciznosti i kontinuiranosti u iznošenju istih.

U istraživačkom radu značajna su mi bila i slijedeća izdanja izvora: *Zapisnici Politbiroa Centralnog komiteta Komunističke partije Hrvatske* u razdoblju od 1945. do 1954. koje je priredila Branislava Vojnović, te *Četvrti kongres SKOJ-a i zajednički kongres SKOJ-a i NOJ-a 1948.* koje je priredio Mirosljub Vasić.

Literatura kojom sam se najviše koristila sastojala se od opširnijih povjesnih pregleda, monografija i rasprava među kojima bih istaknula *Hrvatsku 1918.-2008.* autora Ive Goldsteina, *Hrvatsku u Jugoslaviji 1945.-1991.: od zajedništva do razlaza* autora Zdenka Radelića, *Socijalističku Jugoslaviju 1945.-1988.* u sklopu serije *Istorija Jugoslavije 1918.-1988.* autora Branka Petranovića, *Sa Staljinom protiv Tita* autora Ive Banca, te kolektivnu biografiju jugoslavenskog komunističkog rukovodstva *Tito i drugovi* autora Jože Pirjevca. Navedena literatura bila je vrlo korisna radi stvaranja samog povjesnog konteksta ove teme, ali je davala vrlo malo odgovora na moje osnovno istraživačko pitanje. Naime, pojam omladine, prvenstveno Narodne omladine, uglavnom bi se pojavljivao prilikom spomena o Petogodišnjem planu i radnim akcijama, raznim proslavama i manifestacijama ili djelovanju tadašnjih masovnih političkih organizacija, ali razrade samog političko-ideološkog djelovanja Partije među omladinom gotovo uopće nije bilo. Unatoč postojanju opširnije literature o

jugoslavenskom omladinskom pokretu u međuratnom i ratnom razdoblju, literature o jugoslavenskoj, posebno hrvatskoj omladini u poslijeratnom periodu gotovo uopće nije bilo. Ipak, navela bih Slobodana Žarića koji se u zborniku radova *Revolucionarni omladinski pokret u Hrvatskoj* u manjoj mjeri bavio i pitanjem hrvatske omladine u prvim poslijeratnim godinama, a posebno bih istaknula doktorsku disertaciju *Položaj i uloga omladine i omladinskih organizacija u FH/NRH 1945.-1954.* autorice Tatjane Šarić koja se jedina detaljnije bavila pitanjem omladine, s naglaskom na djelovanju njezine organizacije NOH, u poslijeratnom periodu zaključno sa 1954. godinom.

Od velike koristi bio mi je i novinski list *Omladinski borac*, tjednik NOH, koji je obavještavao o aktualnostima iz unutarnje i vanjske politike, te donosio vijesti o različitim aktivnostima omladine i organizacije. Naime, način pisanja i iznošenja podataka bio je takav da se moralo konstantno veličati partijsku politiku i ideologiju čime se nastojalo oblikovati političke i ideološke stavove omladine.

Tijekom istraživačkog rada komparativno sam analizirala izvore i literaturu, te obrađene podatke povezala sa vlastitim zapažanjima i zaključcima. Sam rad je strukturiran u poglavlja prema tematskom principu. U njima sam nastojala obraditi mjere, metode političko-ideološkog djelovanja KPH na svim područjima na kojima se okupljala omladina (npr. škole, fakulteti, tvornice), ali i prikazati načine njezine borbe protiv onih koje je smatrala neprijateljima režima i omladine (npr. Crkva, informbirovcima). Glavna poglavlja (*NOH u borbi protiv Informbiroa, Gospodarsko-politički zadaci NOH, Političko-ideološko djelovanje KPH na školama i fakultetima, Borba KPH protiv utjecaja Katoličke crkve na hrvatsku omladinu*) započinjala bih izlaganjem povijesnog konteksta same teme poglavlja nakon čega bih kronološki iznosila podatke dobivene spomenutom komparativnom analizom literature i izvora, a koje bih upotpunjavala svojim osobnim zapažanjima i zaključcima. Pritom sam, unatoč subjektivnosti i upitnoj pouzdanosti pojedinih podataka na koje sam nailazila prilikom obrade arhivskih izvora i literature pisane u doba socijalističke Jugoslavije, ovu temu nastojala što više objektivno obraditi i prikazati, a sve u svrhu stvaranja većeg interesa za daljnje istraživanje uloge i života omladine na prostoru Hrvatske u poslijeratnoj Jugoslaviji.

2. POVIJESNI KONTEKST

KPJ je 1941. godine započela Narodnooslobodilačku borbu (NOB) protiv njemačkih i talijanskih okupatora i njihovih domaćih saveznika. Osim pobjede, njezin cilj bio je osvojiti političku vlast, pa je sukladno tome tijekom rata započela sa stvaranjem vlastitih političkih organa. Tako je u studenom 1942. u Bihaću bilo osnovano Antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Jugoslavije (AVNOJ) kao narodno i političko predstavništvo NOB-a. Na svom drugom zasjedanju u studenom 1943. u Jajcu AVNOJ je kao novoproglašeni vrhovni zakonodavni, izvršni i predstavnički organ naroda Jugoslavije odlučio o formiranju Nacionalnog komiteta oslobođenja Jugoslavije kao privremene vlade, te odobrio uređenje buduće Jugoslavije na federativnom i demokratskom principu uz ravnopravnost svih naroda.¹ Na trećem zasjedanju u kolovozu 1945. transformirao se u Privremenu narodnu skupštinu Demokratske Federativne Jugoslavije čija zadaća je bila priprema Ustavotvorne skupštine. Nakon provedenih izbora, Ustavotvorna skupština je 25. studenog 1945. proglasila Federativnu Narodnu Republiku Jugoslaviju (FNRJ).²

Prilikom oblikovanja vlastitog političkog i društveno-gospodarskog sustava Partija je uzor tražila u SSSR-u, komunističkoj sili s kojom je već krajem rata počela stvarati političke, kulturne, znanstvene i druge veze. Postupnim jačanjem tih veza nakon rata jugoslavensko društvo ušlo je u proces sovjetizacije gospodarstva, vojske, školstva, novina, publicistike, književnosti, filmske, kazališne i likovne umjetnosti.³ Već je temeljni koncept Ustava FNRJ, koji je osiguravao dominantnu političku ulogu Komunističke partije u jugoslavenskom društvu, bio preuzet iz sovjetskog Ustava iz 1936. Dakle, po uzoru na SSSR, KPJ je postala apsolutnim nositeljem političke i društvene vlasti, te je sukladno tome odbijala višestranački sustav.⁴ Narodni Front Jugoslavije (NFJ) bio je samo prividna višestranačka koalicija (stranka nekompromitiranih u ratu) kojom je u realnosti rukovodila KPJ. On je zajedno sa drugim masovnim organizacijama (Jedinstveni sindikati radnika i namještenika Jugoslavije (JSRNJ), Antifašistički front žena (AFŽ), Narodna omladina Jugoslavije (NOJ)) i državnim organima počeo provoditi politiku Partije.⁵ Pritom je stvarnu političku moć imao politički biro

¹ Hrvoje Matković, *Povijest Jugoslavije* 2. izd. (Zagreb: Naklada Pavičić, 2003.), 257.

² isto, 280.

³ Ivo Banac, *Sa Staljinom protiv Tita* (Zagreb: Globus, 1990.), 36.

⁴ Ivo Goldstein, *Hrvatska 1918.-2008.* (Zagreb: Novi liber, 2008.), 416.

⁵ Branko Petranović, *Istorija Jugoslavije: 1918.-1988.*, sv.3. (Beograd: Nolit, 1988.), 49.

Centralnog komiteta Komunističke partije Jugoslavije (CK KPJ), Politbiro, sa središnjom ulogom partijskog vođe Josipa Broza Tita kao njegovog glavnog sekretara. Politbiro je oblikovao i rukovodio državnom politikom.⁶ Od jugoslavenskog se društva očekivalo da u potpunosti prihvati partijsku vlast i njezinu politiku. Svaki iskaz neslaganja, nezadovoljstva bio je neprihvatljiv. Novoformirana partijska država omogućila je obračun Partije sa političkim protivnicima i neistomišljenicima. Prvo su to bili ostaci kolaboranata (ustaše četnici), a vrlo brzo vlast je eliminirala i razne ratne neideološke suradnike (npr. Dragoljub Jovanović). KPJ je opravdavala vlastitu diktaturu službenom ideologijom koja je isticala Komunističku partiju kao predvodnika novog socijalističkog pokreta koji, za razliku od kapitalizma, donosi pravdu i jednakost svim ljudima.⁷

Po uzoru na SSSR, KPJ je formirala Agitprop, partijsku službu zaduženu za provođenje političko-ideološkog rada u Partiji i izvan nje. Njegov glavni cilj svrha bio je da politizira odnosno oblikuje kulturu, obrazovanje, znanost sukladno komunističkoj ideologiji i ciljevima politike Partije. U tu svrhu oslanjao se i kontrolirao masovne organizacije, kulturne i prosvjetne ustanove, novine, radio, izdavačke kuće.⁸ Agitprop je u svom djelovanju morao prikazivati SSSR kao uzornu socijalističku državu, koja bi poslužila primjerom Jugoslaviji u njenom društveno-političkom razvoju. Pritom je značajnu ulogu u promoviranju sovjetskog gospodarstva, kulture i društva imalo *Društvo za kulturnu suradnju Jugoslavije sa SSSR-om* osnovano 1945. godine.⁹ Po uzoru na SSSR, umjetnost je bila strogo utilitarna, podređena društvenim zadacima i politici Partije. Umjetnici su u svom djelovanju trebali slijediti doktrinu socijalističkog realizma prema kojoj je estetika bila podređena realnosti socijalističkog društva i partijskim zadacima. Svesavezna komunistička partija (boljševika)(SKP (b)), smatrala je da pisci vrše veliki utjecaj na narod, te sukladno tome zahtjevala da se u svome radu podrede komunističkoj ideologiji i partijskim ciljevima, te aktualnim političkim i socijalnim pitanjima u zemlji. Navedene karakteristike morali su preuzeti i jugoslavenski književnici, te ih povezati sa jugoslavenskom društvenom stvarnošću, posebice zadacima Petogodišnjeg plana.¹⁰ “Partijnost,” “narodnost” i realizam bile su jedine poželjne karakteristike književnog djela, a djela koja nisu bila u skladu sa ideologijom i

⁶ isto, 47.

⁷ Hrvoje Matković, *Povijest Jugoslavije*, 258.

⁸ Petranović, *Istorija Jugoslavije: 1918.-1988.*, 123.

⁹ Tvrtko Jakovina, *Američki komunistički saveznik: Hrvati, Titova Jugoslavija i Sjedinjene Američke Države* (Zagreb: Profil, 2003.), 96.

¹⁰ “Savjetovanje mladih pisaca i književnih početnika,” *Omladinski borac*, 20. ožujka 1948.

ciljevima Partije (npr. djela svećenika) bila su strogo zabranjivana.¹¹ Izdavačka djelatnost bila je u potpunosti kontrolirana od strane Agitpropa. Djela koja nisu bila u skladu sa ideologijom i ciljevima Partije, te ona za koje se sumnjalo da potiču nacionalnu ili vjersku mržnju, kritizira jugoslavensku vladu ili Partiju, te izražava sklonost komunističkim protivnicima.¹² Strogoj kontroli bili su podvrgnuti i prijevodi književnih djela, a u kojima je prevladavala sovjetska književnost. Centralno partijsko izdavačko poduzeće, "Kultura", planski je izdavala djela klasika marksizma-lenjinizma, marksističkih teoretičara i povjesničara, popularnu marksističku literaturu, djela sovjetskih književnika. Isto tako, zbog izrazito važne uloge tiska u propagiranju komunizma, Partija je posebnu pažnju posvećivala novinarskoj profesiji i novinarskim kadrovima. Strogo se kontrolirala političko-ideološka strana novinskih sadržaja, a novinari su se trebali pridržavati ciljeva politike Partije. Iz istog razloga, konstantno se nametalo povećanje broja čitatelja i tiraže. Posebno se vodilo računa o načinu na koji su novine prikazivale stanje jugoslavenskog društva i utjecale na njega, posebice na motivaciju ljudi za izvršenje zadataka Petogodišnjeg plana.¹³ Ipak, informativni sistem je najviše bio centraliziran po pitanju informacija međunarodnog karaktera zbog visokog stupnja nepovjerenja prema zapadnim saveznicima, unutrašnjoj opoziciji, te konspirativnog stila rada Partije.

Obrazovni sustav oblikovao se po uzoru na sovjetski. Agitprop je sa Komisijom za škole bio zadužen za nadzor ideološko-političkog rada, nastavnika i profesora, nastavnih planova i programa, udžbenika na školama i sveučilištima, a koji su morali biti u skladu sa komunističkom ideologijom i ciljevima Partije.¹⁴ Isticala se važnost marksističko-lenjinističkog učenja „čijim se metodama upoznaju zakoni razvitka društva, koja daje perspektivu i pomaže pobjedu progresivnih snaga društva, čija je pravilnost osvedočena razvojem Sovjetskog Saveza u moćnu i naprednu državu.“¹⁵ Političko-ideološki rad škola i sveučilišta većinom se temeljio na sovjetskoj nauci koja je bila popularizirana prijevodima sovjetskih udžbenika, izradom vlastitih udžbenika po uzoru na sovjetske, novinskom propagandom, slanjem studenata na školovanje u SSSR. Kada se počeo provoditi Petogodišnji plan, stavljati težište na industrijalizaciju Jugoslavije, KPJ je postavila zahtjev da se

¹¹ Zdenko Radelić, *Hrvatska u Jugoslaviji 1945.-1991.: od zajedništva do razlaza* (Zagreb: Školska knjiga, 2006.), 166.

¹² isto, 155.

¹³ Petranović, *Istorija Jugoslavije*, 138.

¹⁴ isto, 144.

¹⁵ „Uloga naše organizacije u odgajanju omladine,“ *Omladinski borac*, 16.5.1946.

obrazovanje počne usklađivati sa zadacima tog plana. Ono se trebalo više temeljiti na osnovnom principu sovjetskog odgoja učenika - povezivanju učenja s radom. U tu svrhu počelo se poticati tehničko obrazovanje, pri čemu se posebno vodilo računa o tome da se osigura dovoljan broj učenika na stručnim školama i fakultetima.¹⁶

Sukladno monopolu u politici, obrazovanju, znanosti, kulturi, umjetnosti, novinarstvu, izdavaštvu, Partija je preuzela monopol i u gospodarstvu koje je počela oblikovati po uzoru na sovjetsko. Pritom je njezin osnovni cilj bio ukinuti tržišno gospodarstvo i zamijeniti ga centraliziranim planskim. U skladu s time jugoslavenska vlada počela je donositi nove zakone i provoditi nove ekonomske mjere, pa je tako 1945. godine donijela *Zakon o agrarnoj reformi i kolonizaciji* kojom je bila zemlja oduzeta veleposjednicima.¹⁷ Slijedeće godine uvedeno je zemljoradničko zadrugarstvo koje je imalo izrazito negativne posljedice za selo i poljoprivrednu proizvodnju. Seljaci su bili pod velikim pritiskom Partije kako bi udovoljili njenim ideološko-političkim ciljevima i opskrbili gradove, industriju i vojsku prehrambenim proizvodima i sirovinama.¹⁸ *Zakonom o nacionalizaciji privatnih privrednih poduzeća* u privatnom vlasništvu ostala je samo sitna obrtnička i trgovačka djelatnost. No, u proljeće 1948. novim vladinim mjerama privatno vlasništvo se u potpunosti ukinulo.¹⁹ Ubrzo se uz tehničku pomoć sovjetskih stručnjaka, po uzoru na sovjetske "pjetiljetke," izradio Prvi petogodišnji plan za period 1947.-1951. Cilj Petogodišnjeg plana bio je što brža transformacija Jugoslavije u industrijski i poljoprivredno razvijenu zemlju. Zbog gospodarske zaostalosti zemlje, pomanjkanja mehanizacije i materijalnih sredstava, masovni dobrovoljni rad bio je neizbježan za uspješnu i brzu realizaciju velikih projekata.²⁰ U tu svrhu organizirali su se tečajevi za opismenjavanje stanovništva, razvijalo se stručno obrazovanje, a posebno su se počeli poticati principi rada u sovjetskim tvornicama- tzv. socijalističko natjecanje i udarništvo s ciljem povećanja radne produktivnosti pojedinca, te racionalnost i inventivnost u radu.

Čvrsta povezanost Jugoslavije sa SSSR-om, te njeno kopiranje sovjetskog političkog, društveno-gospodarskog sistema u prvim poslijeratnim godinama izazivala je veliko negodovanje Zapada, posebice Sjedinjenih Američkih Država koje su Jugoslaviju

¹⁶ Petranović, *Istorija Jugoslavije:1918.-1988.*, 152.-154.

¹⁷ Goldstein, *Hrvatska 1918.-2008.*, 420.

¹⁸ Petranović, *Istorija Jugoslavije:1918.-1988.*, 82.

¹⁹ Goldstein, *Hrvatska 1918.-2008.*, 421.

²⁰ Petranović, *Istorija Jugoslavije: 1918.-1988.*, 95.

doživljavale kao „satelita“ svoga najvećeg suparnika. SSSR je vrlo brzo započeo s pokušajima ostvarivanja kontrole nad jugoslavenskom državom i društvom iskorištavajući ekonomsku ovisnost Jugoslavije o njemu i drugim zemljama “narodne demokracije.” Nakon sklapanja sporazuma o ekonomskoj suradnji 1946., započeli su pregovori o stvaranju mješovitih društava u Jugoslaviji. Jugoslavija je pritom očekivala da će SSSR uložiti sredstva, pomagati eksploataciju sirovina i industrijalizaciju zemlje. U veljači 1947. formirala su se prva mješovita društva: društvo za avionski promet JUSTA i društvo za riječni promet JUSPAD. Ta društva nisu radila u interesu razvoja jugoslavenskog gospodarstva, već su samo eksploatirala.²¹ Staljin je u svojim nastojanjima da postigne još veću kontrolu i dominaciju nad Jugoslavijom u rujnu 1947. godine inicirao osnivanje Informbiroa, međunarodne organizacije komunističkih i radničkih partija. Osnovni cilj te organizacije bilo je podređivanje komunističkih partija u Istočnom bloku SSSR-u.²² No, njezin glavni zadatak bio je pokušaj slamanja jugoslavenskog državnog vrha. Naime, Staljinu se nikako nisu svidjele namjere jugoslavenske vlasti o ostvarivanju dominantne uloge Jugoslavije u balkanskoj regiji, posebno u odnosu na Bugarsku i Rumunjsku. Stoga je već u studenom iste godine bio izvršen prvi ozbiljniji politički pritisak na Jugoslaviju.²³ Ipak, glavnim uzrokom Staljinovih rastućih pritisaka na jugoslavensko vodstvo bila je njegova zabrinutost zbog jugoslavenskog pomaganja komunističkog ustanka u Grčkoj radi čega je SSSR-u prijetila opasnost od mogućeg oružanog vojnog sukoba sa vojno nadmoćnijim SAD-om. U veljači slijedeće godine jugoslavenska vlada bila je prisiljena potpisati ugovor kojim se obvezala da će se o svim vanjskopolitičkim pitanjima savjetovati sa SSSR-om.²⁴

U to doba porasli su i nesporazumi zbog Staljinovog zahtjeva za stvaranjem Balkanske federacije. Nakon što je Tito odbio taj zahtjev Staljin je odlučio stati na kraj „jugoslavenskom nacionalizmu“ vršenjem ekonomskog i političkog pritiska na Jugoslaviju. Pogoršanje odnosa sa SSSR-om Politbiro CK KPJ utvrdio je na sastanku u ožujku 1948., ali rukovodstvo KPJ odlučilo je da se politika Jugoslavije prema SSSR-u ne mijenja. Tito je počeo zahtijevati oslanjanje na vlastite snage u naoružanju. Sovjetska vlada 18. ožujka 1948. poslala je telegram jugoslavenskoj vladi kojim se opozvalo sovjetske vojne savjetnike i instruktore, civilne stručnjake iz Jugoslavije, s objašnjenjem da su bili „okruženi nedruželjubljenjem,“ te da

²¹ Petranović, *Istorija Jugoslavije:1918.-1988.*, 201.

²² isto, 198.

²³ Goldstein, *Hrvatska 1918.-2008.*, 455.

²⁴ Banac, *Sa Staljinom protiv Tita*, 53.

su im se uskratili potrebni podaci.²⁵ Od ožujka do svibnja 1948., u tri pisma koja je CK SKP(b) uputila vodstvu KPJ, Staljin je pokušavao izazvati razdor u KPJ. Tito je u svojim odgovorima odbijao prihvatiti sovjetske kritike i optužbe. Na kraju je CK SKP(b) iznio prijedlog da se spor sa KPJ raspravi na sastanku Informbiroa. CK KPJ, smatrajući da se nalazi u izuzetno nepravilnom međunarodnom položaju, odbio je prisustvovati zasjedanju Informbiroa zakazanom krajem lipnja 1948. u Bukureštu. Na tom zasjedanju članice Informbiroa donijele su *Rezoluciju o stanju i položaju u Komunističkoj partiji Jugoslavije* kojom je KPJ bila isključena iz organizacije Informbiroa i jedinstvenog socijalističkog pokreta.²⁶ Rezolucija je predstavljala vrhunac Staljinovog pritiska na KPJ. U njoj se vodstvo KPJ optužilo za provođenje neprijateljske politike prema SSSR-u, vođenje nepravilne agrarne politike, nedostatak unutarpartijske demokracije, kritike i samokritike, okretanje nacionalizmu i odvajanje od jedinstvenog socijalističkog fronta. Na kraju, Informbiro je naglasio da je unutar KPJ trebalo smjeniti trenutno rukovodstvo i zamijeniti ga novim rukovodstvom koje će prihvatiti kritike i prijedloge Informbiroa.²⁷

Na Petom kongresu, održanom u srpnju 1948., Tito je opisao Rezoluciju kao napad na jugoslavensko partijsko vodstvo, omalovažavanje Narodnooslobodilačke borbe, pokušaj izazivanja građanskog rata u Jugoslaviji.²⁸ Unatoč ozbiljnim političkim i ekonomskim pritiscima od strane zemalja članica Informbiroa, vodstvo KPJ odbilo je napraviti bilo kakve ustupke Informbirou, te se odlučilo na borbu za nezavisnost i suverenitet Jugoslavije, nemiješanje u unutrašnje poslove, međunarodnu ravnopravnost, samostalno oblikovanje vlastite politike, te samostalno vođenje unutrašnjih poslova.²⁹

U prvim poratnim godinama glavni provoditelji partijske politike među omladinom bili su *Savez komunističke omladine Jugoslavije (SKOJ)* i *Ujedinjeni savez antifašističke omladine Jugoslavije (USAOJ)*. Pritom je SKOJ imao dominantnu ulogu, te preko organizacije USAOJ vršio politički, kulturni, gospodarski utjecaj na omladinu. Na Trećem kongresu Narodne omladine Jugoslavije (NOJ) održanom u svibnju 1946.godine USAOJ je promijenio naziv u NOJ. Uzor u organizaciji i sadržaju rada bila joj je sovjetska omladinska organizacija

²⁵ Petranović, *Istorija Jugoslavije:1918.-1988.*, 207.

²⁶ isto, 212.

²⁷ Banac, *Sa Staljinom protiv Tita*, 126-127.

²⁸ isto, 128.

²⁹ Petranović, *Istorija Jugoslavije: 1918.-1988.*, 220.

Komsomol. Poput te organizacije, NOJ je bila dužna oblikovati komunističku omladinu.³⁰ Isto tako, imala je ključnu ulogu u aktivizaciji omladine na izvršavanju zadataka Petogodišnjeg plana, posebice u razvijanju zemljoradničkog zadrugarstva i na različitim radnim akcijama. Rad na dobrovoljnoj osnovi i radni entuzijizam koji je jugoslavenska omladina pokazala bili su od izuzetne važnosti u rješavanju početnih ekonomskih i političkih problema, iako sam rad često i nije bio dobrovoljan. Rad omladine na radnim akcijama postao je najvažnijim oblikom njezinog angažiranja u gospodarskom razvoju zemlje, a u populariziranju takve vrste rada vrlo važnu ulogu imala je NOH i njezin tjednik *Omladinski borac*.³¹

“Zahvaljući” pojačanoj političko-ideološkoj djelatnosti NOH, omladina je u velikom broju sudjelovala u izgradnji mnogih objekata saveznog i republičkog značaja (tvornice, putevi, željezničke pruge Brčko-Banovići, Šamac-Sarajevo, Nikšić-Titograd, zadrugni domovi itd.). Pritom je važno za naglasiti da su radne akcije imale i veliko odgojno značenje. Naime, omladinu se, po uzoru na sovjetsku, “odgajalo” putem političko-ideoloških tečajeva. S druge strane, omladina na selu imala zadatak poticanja zadrugarstva, rada na mehanizaciji i povećanju proizvodnje, dok je omladina na radu u tvornicama bila poticana na borbu se za ispunjenje (često nerealnog) proizvodnog plana i povećanje produktivnost. Nakon donošenja Rezolucije Informbiroa i prekida političkih i ekonomskih veza Jugoslavije sa istočnoeuropskim zemljama, većina omladine (po inerciji) je iskazivala odanost KPJ i Titu, te odbacila sve kritike iznijete u Rezoluciji. Dobar primjer za to je članak *Omladinskog borca* iz rujna 1948. godine u kojem se navodi da omladina “ oštro osuđuje sve one koji ne vide ili neće da vide kuda vodi klevetnička kampanja protiv Jugoslavije, tražeći od rukovodstava Komunističkih partija da već jednom pogledaju istini u oči.”³²

Zbog sve teže političke i gospodarske situacije Jugoslavije, Partija je smatrala potrebnim politički ojačati omladinske organizacije i stvoriti veće političko jedinstvo među omladinom, pa je već na Petom kongresu u srpnju 1948. inicirala spajanje SKOJ-a i NOJ-a u jedinstvenu organizaciju Narodne omladine Jugoslavije. Do sjedinjavanja omladinskih organizacija došlo je na zajedničkom kongresu SKOJ-a i NOJ-a održanom u prosincu 1948. u Beogradu, što treba promatrati u kontekstu zaoštavanja odnosa sa SSSR-om. U *Rezoluciji Kongresa*

³⁰ Mijo Klarić, ur., *Revolucionarni omladinski pokret u Hrvatskoj 1941.-1948.* (Zagreb: Centar za kulturnu djelatnost omladine, 1972.), 58.

³¹ Marko Lolić, *Mladost revolucije* (Zagreb: Centar za kulturnu djelatnost Saveza socijalističke omladine Zagreb, 1979.), 112.

³² „Neka pogledaju istini u oči,“ *Omladinski borac*, 4.rujna 1948.

povodom optužbi Informbiroa i klevetničke kampanje protiv naše zemlje i naše omladine posebno se naglasio budući glavni zadatak omladine-intenzivan angažman na izvršavanju zadataka socijalističke izgradnje zemlje kako bi na taj način dokazala „ da su sve optužbe i klevete, bačene na naše rukovodstvo, našu Partiju, našu zemlju i našu omladinu neistinite i nepravedne.“³³ Sukladno novonastaloj situaciji u zemlji organizaciji NO nametnulo se jačanje njezinog političkog utjecaja među omladinom intenziviranjem političko-ideološkog rada s omladinom, te borbe protiv protivnika vlasti koji su nastojali utjecati na omladinu.³⁴

³³ „Rezolucija Kongresa povodom optužbi Informbiroa i klevetničke kampanje protiv naše zemlje i naše Omladine,“ *Omladinski borac*, 26. prosinca 1948.

³⁴ Lolić, *Mladost revolucije*, 127.

3. NOH U BORBI PROTIV INFORMBIROA

Na prijelazu 1948. u 1949. godinu odnos Jugoslavije sa SSSR-om sve više se počeo pogoršavati. Jugoslaviji su zemlje Istočnog bloka predvođene SSSR-om, raskidanjem svih gospodarskih veza sa njom, do ljeta 1949. nametnule potpunu ekonomsku blokadu.³⁵ U ljeto 1949. godine uslijedile su i vojne prijetnje od strane tih zemalja nakon što je sovjetsko veleposlanstvo u Beogradu 20. kolovoza uručilo jugoslavenskoj vladi oštru diplomatsku notu u kojoj je prosvjedovalo protiv uhićenja sovjetskih građana u Jugoslaviji optuženih za špijunsku djelatnost.³⁶ Jugoslavija se našla u iznimno teškoj situaciji u kojoj se u potpunosti morala početi oslanjati na vlastite snage, ali i postupno okretati Zapadu. Ipak, KPJ je do polovine 1949. naglašavala svoju odanost Staljinu što je ponajviše bilo vidljivo u zabrani revizije Marxova, Engelsova, Lenjinova, ali i Staljinova učenja. Odmak od staljinizma počeo se javljati tek u drugoj polovici te godine. S druge strane, sukladno odlučnom odbijanju svih optužbi iznesenih u Rezoluciji Informbiroa i istovremenom jačanju vlastite političkog pravca KPJ je jugoslavenskom društvu nametnula zahtjev za potpunom osudom SSSR-a i ostalih zemalja Istočnog bloka uz bespogovorno prihvaćanje novog političkog smjera Partije. Pristalice Rezolucije proglašene su njezinim glavnim neprijateljima.³⁷ Prva isključenja iz Partije, te uhićenja stvarnih i navodnih pristaša Rezolucije Informbiroa, ali i onih koji su se dvoumili oko zauzimanja stava započela su u ljeto 1948. No, već početkom slijedeće godine, u siječnju 1949. na Drugom kongresu KP Srbije, Tito je, pozivajući sve članove na nemilosrdnost prema svakom protivniku Partije, najavio razdoblje intenzivnijeg progona političkih neistomišljenika.³⁸ Pristalice Rezolucije proglašene su glavnim neprijateljima komunističke vlasti. Pojedince optužene kao informbirovce prvo bi se uhitilo i podvrgnulo istražnom postupku nakon kojega bi ih jedna komisija Uprave državne bezbjednosti (UDBA) najčešće kaznila „društveno korisnim radom,“ a čiju svrhu su u ljeto 1949. na dva sjevernojadranska nenaseljena otoka bili osnovani posebni koncentracijski logori – Goli otok za muškarce i Sv. Grgur za žene.³⁹

³⁵ Goldstein, *Hrvatska 1918.-2008.*, 452.

³⁶ Jože Pirjevec, *Tito i drugovi* (Zagreb: Mozaik knjiga, 2012.), 300-301.

³⁷ Tatjana Šarić, „Položaj i uloga omladine i omladinskih organizacija u FH/NRH 1945.-1954.” (Ph.D.diss., Sveučilište u Zagrebu, 2011.), 234.

³⁸ Banac, *Sa Staljinom protiv Tita*, 129.

³⁹ isto, 232-233.

NO je kao organizacija direktno podređena Partiji odmah osudila prvu Rezoluciju Informbiroa. Predsjedništvo tadašnjeg Centralnog vijeća NOJ na sjednici održanoj u srpnju 1948. službeno je objavilo taj stav putem vlastite Rezolucije u kojoj je iskazala apsolutno podržavanje i prihvaćanje postupaka i stavova jugoslavenskog partijskog rukovodstva, te novi politički smjer koji je ono počelo oblikovati⁴⁰ CK KPH tada je poslao naredbu CK NOH da se pomoću politički aktualnih članaka iz partijskog tiska svim organizacijama NOH objasne postupci i stav CK KPJ u sporu sa Informbiroom, te njezin novi, samostalan politički smjer. Svrha „objašnjavanja” bila je da omladina u tom sporu potpuno prihvati političke postupke i stav Partije kao jedine pravilne. Na tom zadatku bili su angažirani voditelji skojevskih organizacija, članovi okružnih, kotarskih i gradskih komiteta NOH, instruktori i predavači koji su u svom radu uspjeli obuhvatiti većinu organizacija NOH. Najintenzivnije razdoblje „objašnjavanja” trajalo je od srpnja do rujna 1948. Iako je među omladinom bilo onih koji su sumnjali u moguću istinitost pojedinih kritika u Rezoluciji na račun Partije, novi politički smjer Partije odnosno njenu sposobnost da samostalno vodi socijalistički razvoj zemlje, većina omladine je formalno stala na stranu Partije i osudila Rezoluciju.⁴¹ Sukladno sve težoj gospodarskoj situaciji uzrokovanoj postupnim ukidanjem ekonomskih i trgovačkih veza zemalja istočnog bloka sa Jugoslavijom, rukovodstvima omladinskih organizacija odredio se zadatak da uvjere vlastite članove, ali i ostalu omladinu da se njezina podrška Partiji može najbolje iskazati poboljšanjem vlastite radne produktivnosti, preuzimanjem novih radnih obaveza, sudjelovanjem na različitim radnim akcijama, te protestnim mitinzima protiv Rezolucije Informbiroa. NOH je na tom zadatku ubrzo polučila veliki uspjeh jer se omladina pretežito iz političkog oportunitizma ili vlastitog osjećaja sigurnosti u velikom broju angažirala na različitim radnim zadacima i prisustvovala protestnim mitinzima. Primjerice, u Zagrebu je na jednom protestnom mitingu sudjelovalo 5 500 članova NOH.⁴² Sve intenzivniji politički pritisci zemalja istočnog bloka na Jugoslaviju bile su povodom spajanja organizacija SKOJ-a i NOJ-a u studenom iste godine kako bi se stvaranjem jedinstvene omladinske organizacije politički ujedinilo omladinu. Nova organizacija poticala je političko-ideološko jedinstvo omladine i odanost politici Partije.⁴³

⁴⁰ Tatjana Šarić, „Položaj i uloga omladine i omladinskih organizacija u FH/NRH 1945.-1954,” 237.

⁴¹ Šarić, 236-237.

⁴² isto, 238.

⁴³ „Rezolucija Kongresa povodom optužbi Informbiroa i klevetničke kampanje protiv naše zemlje i naše Omladine,” *Omladinski borac*, 26. prosinca 1948.

S druge strane, postojala je manja grupa mladih koji su odmah pristali uz Rezoluciju Informbiroa. Među takvima bilo je pojedinaca istinski odanih Staljinu i političkom pravcu SKP(b) što ne čudi s obzirom na prethodni duži period staljinizacije svih aspekata jugoslavenskog društva. Ipak, većinom se radilo o onima koji su bili nezadovoljni jugoslavenskim komunističkim režimom. Prema nekim podacima do 30. svibnja 1949. navodno je postojalo 553 takvih pojedinaca⁴⁴ Članove NOH koji su otvoreno odobravalu Rezoluciju odmah se isključilo iz organizacije.⁴⁵ U izvještaju o radu NOH u 1949. navodi se podatak da je od objave Rezolucije do kraja 1949. iz organizacija NOH ukupno bilo isključeno 579 osoba pod optužbom da su informbirovci, a pritom najviše na zagrebačkom Sveučilištu (297).⁴⁶ U istom izvještaju navodi se da su informbirovci, kako se tada nazivalo sve protivnike partijske politike i komunističkog režima, brzo iskoristili promjenu i pogoršanje vanjskopolitičke i gospodarske situacije Jugoslavije, kako bi pretežito dezorijentiranu omladinu uvjerali u “pogrešnost” samostalnog političkog pravca KPJ i okrenuli protiv Partije, pa samim time uništili njezino političko-ideološko jedinstvo i njezinu organizaciju (NOH). Metode kojima su se u tu svrhu koristili sastojale su se od isticanja sve težeg gospodarskog stanja u zemlji, poticanja slušanja radio-stanica zemalja Istočnog bloka, pokušaja zastrašivanja širenjem glasina, parola i letaka o mogućem ratnom sukobu Jugoslavije sa tim zemljama. U krajnjim slučajevima pozivali su omladinu na sudjelovanje u konkretnim akcijama protiv gospodarsko-političkih mjera vlasti poput paljenja zadružne imovine, uništavanja poljoprivrednih strojeva. Pritom se naglasilo da su se informbirovci u svojoj “neprijateljskoj” djelatnosti povezivali sa svećenicima, bivšim ustašama i članovima Hrvatske seljačke stranke (HSS), te ostalim protivnicima komunističke vlasti i politike Partije. Same grupe informbirovaca pretežito su se sastojale od isključenih učenika, studenata, voditelja omladinskih organizacija. Njihova intenzivnija djelatnost započela je u prvoj polovici 1949. godine kada su se uvelike angažirali na pridobivanju studenata i srednjoškolaca. No, s obzirom na činjenicu da se u tom razdoblju započela intenzivno provoditi politika kolektivizacije poljoprivrede, te grupe pojačano su djelovale i među seoskom omladinom s namjerom da im se u što većem broju pridruži u različitim akcijama (npr. navedeno paljenje zadružne imovine) kojima su nastojali spriječiti daljnje provođenje kolektivizacije poljoprivrede. Ipak, većina taktika i akcija koje su grupe protivnika Partije i

⁴⁴ Šarić, 240.

⁴⁵ isto

⁴⁶ HDA, fond 1231-RK SSOH, kutija 46, Izvještaj o radu organizacije NOH i Centralnog komiteta u 1949. godini

vlasti nastoje provoditi među omladinom, u većini slučajeva bi završavale njihovim neuspjehom radi čega nisu uspjele ostvariti snažniji utjecaj na stavove omladine. Naime, NOH se upravo u toj godini, po uzoru na Partiju, najintenzivnije angažirala na pronalaženju takvih grupa i pojedinaca, razotkrivanju njihovih oblika i metoda rada s ciljem sprječavanja njihovih daljnjih pokušaja političkog utjecanja na omladinu.⁴⁷ Pritom je *Komisija za politička pitanja* NOH bila zadužena nadzor i analizu, ali i pomaganje takve vrste rada kojom je NOH jačala svoj politički utjecaj među omladinom.⁴⁸ No, sam CK NOH smatrao je da je za rastući politički utjecaj i uspjeh organizacije nad protivnicima najviše bilo zaslužno provođenje plana pojačanog političko-ideološko rada sa omladinom. Naime, primjenom posebnih političko-ideoloških programa za radničku, seosku, srednjoškolsku i studentsku omladinu putem različitih formi (tečajeva, predavanja, seminara, debatnih klubova), a temeljenih na obradi aktualnih političkih članaka iz partijskog i omladinskog tiska, CK NOH je bio uvjeren da je većini omladine uspješno zamijenio „zaostalo” stajalište o političkom autoritetu SSSR-a stavom o isključivoj pravilnosti samostalne politike KPJ. U tu svrhu je od svojih organizacija zahtijevao da u sklopu navedenih programa obavezno obrade četiri “aktualne” teme koje je osmislio CK KPH: *O ekonomskim odnosima među socijalističkim zemljama, Revizija marksizma-lenjinizma u oblasti nacionalnog pitanja, Značaj borbe KPJ protiv revizije marksizma-lenjinizma, Moral rukovodilaca Informbiroa i metodi njihove borbe protiv KPJ*. Uz navedene forme, vrlo značajnim smatrao je omladinske protestne mitinge organizirane po gradovima i kotarskim centrima na kojima je sudjelovao veliki broj omladine. Primjerice, prema nekim podacima CK NOH, na takvim mitinzima je navodno u Zagrebu sudjelovalo preko 15 000 omladine, u Rijeci 6000, Sisku 5000, Puli 4500.⁴⁹ No, u realnosti veliki je broj omladine radi vlastite sigurnosti, linije manjeg otpora ili političkog oportunizma samo formalno prihvatio postupke i politički smjer Partije bez da ju je iskreno podržavao i doživljavao pravim autoritetom. Iz istih razloga uglavnom bi se prisilila sudjelovati na različitim oblicima političko-ideološkog rada, ali bez većeg interesa za sadržaj čemu je uvelike doprinijela njihova suhoparnost i nedovoljna povezanost sa stvarnim interesima omladine. Ipak, CK NOH svojim je organizacijama nastavio isticati potrebu daljnjeg poticanja, jačanja političko-ideološkog rada, njegova povezivanja sa zadacima omladine u

⁴⁷ isto

⁴⁸ HDA, fond 1231- RK SSOH, kutija 48, Sastanci biroa CK NOH, Plan rada komisije za politička pitanja, 8.VI.1949.

⁴⁹ HDA, fond 1231-RK SSOH, kutija 46, Izvještaj o radu organizacije Narodne omladine i Centralnog komiteta u 1949. godini

gospodarskom razvoju zemlje. Isto tako, poticao je daljnju potragu za “neprijateljskim” grupama i pojedincima koji su pokušali politički utjecati na omladinu.⁵⁰

Spletom vanjskopolitičkih i unutrašnjopolitičkih događaja veze Jugoslavije sa Zapadom, prvenstveno SAD-om, tijekom 1950. godine sve su više jačale. Naime, uz gospodarske poteškoće uzrokovane nametanjem ekonomske blokade, Jugoslavijom je zavladao osjećaj nesigurnost i straha za vlastitu nezavisnost zbog rastućih vojnih prijetnji od strane zemalja istočnog bloka. SSSR je čak imao i plan vojnog napada na Jugoslaviju. U takvim okolnostima Jugoslavija je bila primorana ulagati veliki dio nacionalnog dohotka u vojne svrhe što je dodatno pogoršalo već teško stanje u zemlji.⁵¹ Izolacija se dodatno pojačala nakon što su Rumunjska i ostale zemlje istočnog bloka obustavile sav željeznički promet sa Jugoslavijom.⁵² Ipak, jugoslavensko rukovodstvo nastavilo je s kritiziranjem politike SSSR-a. Stanje se dodatno pogoršalo uoči Korejskog rata u lipnju 1950. kada se pojačala vojna aktivnost zemalja istočnog bloka na granici sa Jugoslavijom. SAD je odmah ponudila pomoć u slučaju napada, pa je čak u ljeto 1950. u Austriji počela pripremati oružje za eventualni sukob Jugoslavije sa SSSR-om. Upravo je u ljeto 1950. došlo do vrhunca antijugoslavenske propagande od strane SSSR-a. Naime, Bulganjin je u svom govoru održanom u Pragu 6. svibnja otvoreno prijetio ratom Jugoslaviji.⁵³ Do napada nije došlo, ali Jugoslavija je i dalje strahovala. Korejski rat koji je uslijedio ohrabrio je informbirovce da pokrenu otvorenu propagandu zbog toga što su bili uvjereni da će on uzrokovati Treći svjetski rat i vojni napad SSSR-a na Jugoslaviju. Ipak, uspjeh njihove propagande bio je kratkotrajan, a progon se nastavio.

Teško gospodarsko stanje u toj godini dodatno se pogoršalo sušom koja je izazvala veliku glad među jugoslavenskim stanovništvom, što je nagnalo jugoslavensko rukovodstvo da u listopadu 1950. potraži pomoć od SAD-a. To su iskoristili protivnici režima koji su počeli sa širenjem parola da se Jugoslaviju priključi imperijalističkom taboru. Finski komunisti obavijestili su Tita da je Staljin zbog primanja američke pomoći bijesan na njega, pa se ponovno počelo strahovati od sovjetskog napada na Jugoslaviju. Jugoslavensko rukovodstvo počelo je razmatrati mogućnost preventivnog napada.⁵⁴ Strahu od napada dodatno su

⁵⁰ isto

⁵¹ Banac, *Sa Staljinom protiv Tita*, 131.

⁵² Petranović, *Istorija Jugoslavije:1918.-1988.*, 227.

⁵³ Pirjevec, *Tito i drugovi*, 308.

⁵⁴ isto, 309.

pridonijeli rastući granični incidenti. Jugoslavija se počela pripremati za mogući obrambeni rat. CK KPJ je na sjednici u prosincu te godine predlagao povećanje budžeta za vojsku, nabavci novog oružja, a na granici su se vršile preraspodjele vojnih jedinica.⁵⁵

Izuzetno teško gospodarsko stanje u državi navelo je CK KPH da odredi organizacijama NOH intenziviranje političko-ideološkog rada putem kojeg su omladinu u što većem broju trebale potaknuti na izvršavanje brojnih gospodarskih zadataka. Temeljni način kojim je NOH nastojala motivirati omladinu bilo je pretjerano ocrnjivanje SSSR-a, konstantno naglašavanje svih gospodarskih i vanjskopolitičkih poteškoća uzrokovanih raznim “neprijateljskim” potezima zemalja istočnog bloka radi kojih je bila prijeko potrebna omladinska radna snaga za ubrzano dizanje zemlje iz iznimno teške situacije. Isto tako, rukovoditelji omladinskih organizacija bili su dužni putem sastanka, kružoka, političkih informacija tj. kraćih predavanja o aktualnoj vanjskopolitičkoj i unutarnjepolitičkoj situaciji u zemlji raspravljati o govorima partijskih i državnih rukovodioca u vezi najvažnijih političkih događaja, primjerice, rata u Koreji i partijskog isključenja Žigića, Brkića i Opačića.⁵⁶ Naime, grupe i pojedinci koji su se protivili režimu nastojali su iskoristiti izbijanje Korejskog rata kako bi među omladinom širili strah od mogućeg napada na Jugoslaviju, te ju na taj način navele na propitivanje pravilnosti politike KPJ. Isto tako, tijekom trajanja slučaja Žigić, Brkić, Opačić, navodno su širile lažne glasine, letke u svrhu poticanja nacionalizma i neprijateljstva između hrvatske i srpske omladine. No, u pokušajima političkog utjecaja na omladinu, najviše su se koristili iznimno teškom gospodarskom situacijom na temelju koje su nastojale uvjeriti omladinu u nesposobnost komunističke vlasti da vodi zemlju. Pritom su naglašavale nedostatak odanosti Partije vlastitim principima i ideologiji njezinim prihvaćanjem pomoći “imperijalističkog” SAD-a.⁵⁷ Sve navedeno navelo je CK NOH da osmisli plan dodatnih tema o Informbirou kojima je nastojala u omladini potaknuti ili povećati vjeru u komunističku vlast. Uz to, najavio je i plan formiranja posebnog odsjeka za Informbiro.⁵⁸

⁵⁵ isto, 310.

⁵⁶ Rade Žigić (predsjednik Savjeta za prerađivačku industriju), Stanko Čanica Opačić (ministar šumarstva), Dušan Brkić (potpredsjednik Vlade) 1950. godine isključeni su iz CK KPH pod optužbama da su kao pristalice Rezolucije Informbiroa poticali nacionalizam s cilje remećenja odnosa Hrvata i Srba. Povod takvim optužbama i uhićenju bile su njihove izjave o neravnopravnosti i zapostavljenosti srpskih ustaničkih krajeva u Hrvatskoj, te Žigićevo žestoko protivljenje politici otkupa (Goldstein, *Hrvatska 1918-2008.*, 455.)

⁵⁷ HDA, fond 1231-RK SSOH, kutija 46, Izvještaj o radu organizacije Narodne omladine i Centralnog komiteta u 1950. godini

⁵⁸ HDA, fond 1231 -RK SSOH, kutija 55, Sastanci sekretara oblasnih, kotarskih i gradskih komiteta NOH u organizaciji Centralnog komiteta

Slijedom političkih događaja od samog početka 1951. pa nadalje Jugoslavija se još jače povezala sa Zapadom. Naime, u siječnju 1951. Staljin je pozvao ministre obrane satelitskih država na savjetovanje na kojem je bilo govora o napadu na Jugoslaviju sljedećeg proljeća.⁵⁹ Tito je u takvim prijetećim okolnostima u proljeće naredio objavljivanje Bijele knjige koja je trebala međunarodnu javnost upozoriti na sovjetski vojni pritisak.⁶⁰ Jugoslavenska vlada je već početkom te godine potpisala sporazum sa SAD-om o pomoći, a u proljeće je šef Generalštaba Koča Popović u Washingtonu sa američkim generalom Omarom Bradleyem i drugim američkim dužnosnicima dogovarao sklapanje regionalnog obrambenog saveza, te isporuku američkog oružja.⁶¹ Nadalje, u srpnju je utvrđeno da će SAD, Velika Britanija i Francuska u narednim godinama Jugoslaviji davati ekonomsku i vojnu pomoć, SAD najviše. No, unatoč suradnji sa Zapadom, Tito je održavao određenu distancu kako njegova vodeća uloga i vlastita politika ne bi bili ugroženi. Iz tog razloga odbio je pristupanje NATO savezu, što mu je kao opcija bilo ponuđeno u tajnim razgovorima koje je u kolovozu 1951. vodio na Bledu sa britanskim časnikom u Austriji Michaelom Westom, u listopadu sa američkim generalima Collinsom i Partridgeom. Prisutnost zapadnih postrojbi u Jugoslaviji doživljavao je kao opasnost za vlastiti režim.⁶² S druge strane, povezivanje sa Zapadom rezultiralo je povećanom neizvjesnošću u odnosu sa SSSR-om koji je pomoć „imperijalista“ Jugoslaviji isticao kao izdaju socijalizma. S druge strane, Tito je javno kritizirao sovjetsku politiku, dok je SAD i njezinu politiku uglavnom hvalio.⁶³ Uz pojačanu vojnu prijetnju, u 1951. godini SSSR je provodio saboterske akcije na jugoslavenskom tlu. Krajem ljeta 1951. u dva navrata vojni zavjerenici napali skladište opreme na aerodromu u Batajnici, a u rujnu je zapaljeno spremište odjeće s bocama kisika. Isto tako, dvadesetak oficira iz vojne jedinice majora Krste Vukčevića navodno je bombardiralo 12 aviona u Zemuniku, te su posljedično svi bili uhapšeni kao informbirovci.⁶⁴ Jugoslavenska vlada pokušala je smanjiti pritisak istočnog bloka organiziranjem u jesen 1951. Skupa za mir i međunarodnu suradnju sa 150 delegata iz 17 zemalja Europe, Sjeverne i Južne Amerike, Afrike, Azije, ali bezuspješno.

Te godine istaknula se tijesna suradnja informbirovskih skupina u Jugoslaviji sa onima u emigraciji. Naime, vođe kominformovske emigracije razaslali su tajnu smjernicu ilegalnim

⁵⁹ Pirjevec, *Tito i drugovi*, 309

⁶⁰ isto, 310

⁶¹ Goldstein, *Hrvatska 1918.-2008.*, 482.

⁶² Pirjevec, *Tito i drugovi*, 312.-313.

⁶³ isto, 312.

⁶⁴ Banac, *Sa Staljinom protiv Tita*, 221.

skupinama u Jugoslaviji u kojoj se naglašavalo da su ćelije u Jugoslaviji već organizacijski formirale, odredile oblike i metode rada protiv Tita, te da je osnovni zadatak ilegalnih komunističkih grupa bilo uspostavljanje međusobnih veza i njihovo preobraćenje u odgovarajući organizacijski sistem. Krajnji cilj bio je stvaranje Marksističko-Lenjinske Partije.⁶⁵

Sukladno intenzivnijem Jugoslavije sa Zapadom, NOH je te godine u svom političkom radu u znatnoj mjeri bila orijentirana na pokušaje sprječavanja širenja zapadnjačke kulture među omladinom. Isto tako, nastojala je pojačano pratiti rada grupa i pojedinaca protivnika režima koje je generalizirala kao informbirovce. Naime, CK NOH se pribojavala da je slabljenje političko-ideološkog rada sa omladinom, te nedovoljna upućenost voditelja omladinskih organizacija u vanjskopolitičke događaje smanjilo oprez organizacija spram “neprijateljskog” djelovanja među omladinom.⁶⁶ Pritom je posebno strahovala od mogućeg “negativnog” utjecaja omladinaca i omladinki puštenih sa „društveno-korisnog” rada, pa je svojim članovima pokušala ograničiti kontakte s takvim pojedincima pod prijetnjom da će za svaki prisniji odnos s njima biti i sami etiketirani kao „informbirovci,” te kao takvi snositi posljedice. No, najveći problem CK NOH tada je predstavljalo navodno tajno djelovanje informbirovaca čije metode djelovanja je nastojala razotkriti. S druge strane, informbirovci su daljnjim širenjem različitih prijetećih parola, letaka nastojale dodatno poremetiti odnose hrvatske i srpske omladine. Isto tako, nastavili su širiti među omladinom strah od mogućeg sovjetskog napada, te nemogućnost opstanka Jugoslavije u „imperijalističkom taboru.”⁶⁷ Radi svega navedenoga, CK NOH odlučila je maksimalno poraditi na organizaciji što veće primjene provjerenih metoda političko-ideološkog rada, te na taj način pokušati ponovno povećati vlastiti politički utjecaj među omladinom.

Bliska suradnja sa Zapadom nastavila se i u 1952. godini, a u kojoj se Tito službeno sastao s britanskim premjerom Winstonom Churchillom u Velikoj Britaniji što je predstavljalo njegov prvi posjet u jednu zapadnu zemlju.⁶⁸ Titovo prihvaćanje vojne pomoći zapadnih zemalja ulijevalo je strah SSSR-u, na što ukazuje dokument sovjetskih tajnih službi iz veljače 1952. u kojem se jasno izrazila sumnja u Tita da namjerava u suradnji sa SAD-om Jugoslaviju

⁶⁵ isto, 217.

⁶⁶ HDA, fond 1231-RK SSOH, kutija 46., Izvještaj o radu organizacije NOH i Centralnom komitetu u 1951. godini

⁶⁷ isto

⁶⁸ Goldstein, *Hrvatska 1918-2008.*, 482.

pretvoriti u bazu za napad na zemlje Istočnog bloka. Na XIX. Kongresu Komunističke partije Sovjetskog Saveza u listopadu 1952. Jugoslaviju se prozvalo američkom kolonijom. S druge strane, u studenom te godine u Beogradu se general Peko Dapčević sastao sa američko-britansko-francuskom vojnom delegacijom na čelu sa generalom Thomasom Handyem prilikom čega je Dapčević predstavio jugoslavenske strateške planove, ali mu Handy nije jamčio prethodno obećanu pomoć Zapada u slučaju sovjetskog napada. Jugoslavensko razočaranje i osjećaj prevarenosti doveli su do privremenog zahlađenja u odnosu sa SAD-om. Unatoč tome, Amerikanci su ipak nastavili vojno pomagati Jugoslaviju naoružavajući ju vlastitim vojnim zrakoplovima, šaljući vojne savjetnike.⁶⁹

Prema navodima u izvještaju o radu NOH u 1952., te godine zabilježen je najveći napredak organizacije u razvoju političke aktivnosti kroz koju se obuhvatio najveći broj omladine do tada. Time se znatno povećao politički utjecaj KPH i NOH na omladinu, te u većoj mjeri uništio rad protivnika. Forme kojima se to postignulo bile su raznovrsne. U Hrvatskoj je tada bilo organizirano preko 3 400 političkih informacija, 970 predavanja iz domene političkog života, te 153 omladinskih mitinga.⁷⁰ Zahvaljujući pojačanom političkom radu i jačanju utjecaja NOH su „pokušaji pojedinih informbirovaca u toku 1952. svedeni na minimum, a u omladinskim organizacijama nema ni jedan slučaj da se neki omladinski rukovodioc izjasnio za Informbiro.“⁷¹ Ipak, od omladinskih organizacija zahtijevao se daljnji oprez zbog sumnji CK NOH u tajno djelovanje informbirovaca⁷²

Staljinovom smrću u ožujku 1953. započeo je proces stabilizacije odnosa Jugoslavije sa zemljama Istočnog bloka. Već u lipnju te godine ponovno su se uspostavili diplomatski odnosi sa Moskvom, a ubrzo su i ostale članice Istočnog bloka obnovile diplomatske odnose sa Jugoslavijom.⁷³ Uslijedilo je i postupno obnavljanje gospodarskih, kulturnih i sportskih veza.⁷⁴ Međutim, prilikom tog procesa jugoslavenska vlada je balansirala kako ne bi ugrozila odnose sa Zapadom i vlastitu nezavisnost. Inicijator poboljšavanja odnosa bio je SSSR koji je strahovao od gubitka vlastitog utjecaja u Istočnom bloku ulaskom Jugoslavije u Balkanski pakt u srpnju 1954., te je novi vođa SSSR-a Nikita Hruščov u lipnju 1954. je započeo

⁶⁹ Pirjevec, *Tito i drugovi*, 313.

⁷⁰ HDA, fond 1231-RK SSOH, Izvještaj o radu organizacije NOH i Centralnog komiteta u 1952. godini

⁷¹ isto

⁷² isto

⁷³ Pirjevec, *Tito i drugovi*, 312.

⁷⁴ Goldstein, *Hrvatska 1918.-2008*, 483.

pismenu korespondenciju s jugoslavenskom vladom.⁷⁵ Sovjetska vlada je u tom periodu učinila niz pomirbenih poteza uzevši u obzir jugoslavensku nepovjerljivost i negativno doživljavanje SSSR-a zbog pritisaka i šteta koje joj je učinio prethodnih godina.

Započinjanjem procesa stabilizacije odnosa sa SSSR-om, u izvještaju CK NOH ističe se „pobjeda“ Partije i njezine politike nad SSSR-om i informbirovcima „što je ispunilo našu omladinu zadovoljstvom i ponosom.“⁷⁶ U toj godini NOH je nastavila sa intenzivnim političkim radom, prvenstveno upoznavanjem omladine sa važnim političkim događajima, pa je tako te godine u Hrvatskoj bilo održano 8256 političkih predavanja, 8576 političkih informacija, 758 političkih mitinga.⁷⁷ Ipak, poput prethodne godine, postojala je određena neravnomjernost u političkom radu. Isto tako, u izvještaju o radu NOH u 1954. godini naglasilo se da je i nakon rješenja tršćanskog pitanja u listopadu 1954. bilo kod omladine nejasnoća u vezi toga što su za svoje ciljeve pokušali iskoristiti „neprijateljski elementi“ koji „govore u Buzetu, Poreču, Bjelovaru i drugim mjestima da takvim rješenjem Tršćanskog pitanja Jugoslavija nije ništa postigla i da je pretrpjela neuspjeh,“ te da je Londonski memorandum privremenog karaktera.⁷⁸ Pritom je CK NOH poduzela već prokušane metode (npr. političke informacije, predavanja) kako bi suzbila daljnji utjecaj političkih neistomišljenika na omladinu po pitanju Trsta, ali i sklapanja Balkanskog pakta. Sudeći prema podacima iz istog izvještaja, intenzivnim političko-ideološkim radom i snažnim utjecajem NOH na omladinu, rad političkih protivnika uglavnom se sveo na pojedince koji su raznim parolama pokušali širiti šovinizam, „oslabiti bratstvo i jedinstvo“ ili preuveličavati utjecaj „imperijalističkog“ Zapada na Jugoslaviju.⁷⁹

Uz gospodarske poteškoće uzrokovane ekonomskom blokadom od strane zemalja Istočnog bloka, Jugoslavija je bila u stalnom strahu za vlastitu sigurnost i nezavisnost zbog rastuće vojne prijetnje od strane tih zemalja. Nakon objave Rezolucije Informbiroa većina omladine u Hrvatskoj postupno je prihvatila političku liniju KPJ kao jedinu ispravnu, te osudila politiku SSSR-a i ostalih zemalja Istočnog bloka. U okolnostima političke i ekonomske blokade

⁷⁵ isto, 484.

⁷⁶ HDA, fond 1231-RK SSOH, kutija 46., Izvještaj o radu organizacije NOH i Centralnog komiteta u 1949.

⁷⁷ HDA, fond 1231- RK SSOH, kutija 46, Izvještaj o radu organizacije NOH i Centralnog komiteta u 1954.

⁷⁸ isto

⁷⁹ isto

zemlje, glavnim zadatkom NOH bilo je ojačati vlastiti politički utjecaj među omladinom putem intenzivnog političko-ideološkog rada i obračuna sa protivnicima režima među omladinom s krajnjim ciljem uključivanja što većeg broja omladine na gospodarskim zadacima.

4. GOSPODARSKO-POLITIČKI ZADACI NOH

U prvim poslijeratnim godinama jugoslavenska je vlada po uzoru na sovjetski gospodarski sustav počela razvijati socijalističko gospodarstvo koje se temeljilo na kolektivnom vlasništvu i državnom upravljanju. U tu svrhu započelo se sa nacionalizacijom i konfiskacijom privatnog vlasništva čime je privatno vlasništvo u Hrvatskoj gotovo u potpunosti pretvoreno u državno. Time je vlast stvorila veliku materijalnu bazu (industrije, zanatska postrojenja, poduzeća, imanja, nekretnine) potrebnu za realizaciju prvih važnih gospodarskih zadataka-obnovu ratom porušene zemlje, izgradnju novih prometnica, osiguranje hranu gradskom stanovništvu i vojsci, opskrbu industrije sirovinama potrebnima za njezino pokretanje i razvoj. Pritom je glavnim načinom obnove zemlje u kojoj je vladala oskudica svega bilo je aktiviranje svog radno sposobnog stanovništva na različite oblike dobrovoljnog rada - radne akcije i radna natjecanja. Ubrzo je takva vrsta rada poprimila masovne razmjere, pa je tako već 1946. godine radno natjecanje u Jugoslaviji obuhvatilo 60 % radnika i službenika,⁸⁰ dok je s druge strane posredovanjem omladinskih organizacija iz godine u godinu znatno rastao broj omladine koja je sudjelovala na lokalnim, republičkim i savezničkim radnim akcijama.⁸¹ Uz navedeno, omladinska radna snaga imala je vrlo bitnu ulogu i u procesu industrijalizacije zemlje koji je započeo ubrzo po završetku rata., a stupanjem na snagu Petogodišnjeg plana 1947. godine intenziviran. Naime, tim je planom bila određena izgradnja teške industrije kao osnove za razvoj lake industrije, vojne industrije, prometa, poljoprivrede; obnova starih tvornica, stvaranje novih industrijskih grana, razvoj novih vrsta prometa, modernizacija u rudarstvu i poljoprivrednoj proizvodnji.⁸² No, već su u početku bili vidljivi njegovi nedostaci koji su se očitovali u nerealnim odnosno pretjerano visokim zahtjevima povećanja industrijske i poljoprivredne proizvodnje, te pretežitom orijentiranosti na razvoj teške i vojne industrije, energetike, rudarstva.⁸³ Plan ubrzane industrijalizacije zahtijevao je priljev velikog broja seljaka iz prenaseljenih sela u gradove u kojima bi potom započeli sa radom u industriji. Na taj način stvarala se nova radnička klasa. Među njom znatan udio imala je omladina koja je mogla brzo učiti, te se obrazovati i osposobljavati za rad u industriji. Pritom su kvalifikacije za rad u industriji često stjecali već na omladinskim radnim akcijama putem raznih

⁸⁰ Goldstein, *Hrvatska 1918.-2008.*, 85.

⁸¹ Lolić, *Mladost revolucije*, 117.

⁸² Goldstein, *Hrvatska 1918.-2008.*, 99.

⁸³ Šarić, *Položaj i uloga omladine i omladinskih organizacija u FH/NRH 1945.-1954.*, 294

gospodarskih i obrazovnih tečajeva koji su se tamo organizirali. Dakle, unutar radničke klase stvarala se i radnička omladina koju se prioritarno nastojalo uključiti u tešku industriju i rudarstvo. NOH je pritom dobila plan uključenja mladih u industriju, a pomoću kojeg je trebala organizirati predavanja na kojima bi omladinu detaljno upoznavala sa potrebom i perspektivom rada u industriji, pa se u 1948. godini u industriju uspijelo uključiti 16 368 mladih.⁸⁴ Isto tako, omladinska organizacija bila je dužna organizirati razne stručne tečajeve za mlade kako bi se osposobili za rad u industriji, a pritom je surađivala sa sindikalnim organizacijama. Jedan od glavnih zadataka NOH u tvornicama bio je političko-ideološki rad s omladinom, a koji je trebala vješto povezati sa praktičnim radom u svrhu povećanja njezine radne produktivnosti. Pritom je koristila različite metode poput političkih predavanja, održavanja savjetovanja po gradovima i tvornicama, ali i tečajeva, seminara, čitalačkih grupa na kojima bi se vodila rasprava na temelju pročitanih aktualnih političkih i gospodarskih članaka. Njihova svrha bila je “osvijestavanje” radničke omladine o pripadnosti radničkoj klasi, ali i o njezinoj glavnoj ulozi u suprotstavljanju onima koji su se protivili vladinim gospodarskim mjerama. Ipak, radničke organizacije NOH, iako organizacijski najčvršće, nedovoljno su provodile političko-ideološki rad zbog pretežite orijentiranosti na proizvodne zadatke, posebice nakon uvođenja Petogodišnjeg plana 1947. godine. Na osnovu tog plana glavnim zadacima radničke omladine bila su određena međusobna natjecanja u većoj radnoj produktivnosti, stručno usavršavanje, štednja goriva i sirovina, pomaganje upravama tvornica i sindikalnim organizacijama u izvršavanju proizvodnih zadataka. Svakog omladinca ili omladinku u tvornicama počelo se vrednovati prema njihovom udjelu u ispunjavanju zadataka Petogodišnjeg plana, a što ih je trebalo potaknuti na što veću radnu produktivnost. Pritom su metode natjecanja i plaćanja po učinku dodatno dobile na vlastitom značaju. Dakle, po uzoru na SSSR, počeo se provoditi stahanovizam odnosno pokret za visoku produktivnost rada tako nazvan prema sovjetskom rudaru Alekseju Grigorijeviču Stahanovu koji je nadmašivanjem svih zadanih normi u radu postao uzorom radnicima u produktivnosti na radu.⁸⁵

Nakon objave Rezolucije Informbiroa u lipnju 1948., uslijedilo je raskidanje svih veza zemalja Istočnog bloka sa Jugoslavijom što je prouzrokovalo naglo pogoršanje jugoslavenskog gospodarstva i ekonomije. Iako se od Petogodišnjeg plana nije odustalo, na Drugom plenumu CK KPJ u siječnju 1949. nerealni ciljevi plana zamijenjeni su onima koji su

⁸⁴ isto, 298.

⁸⁵ Radelić, *Hrvatska u Jugoslaviji 1945.-1991.: od zajedništva do razlaza*, 219.

bili prilagođeni novonastaloj situaciji. Određeno je dovršavanje ključnih objekata i smanjivanje daljnje izgradnje, potpuno oslanjanje na vlastite ljudske i materijalne resurse pri čemu se zahtijevao što veći rad svog radno sposobnog stanovništva na opstanku i daljnjem razvoju gospodarstva. Uz intenzivan rad, od njega se počela zahtijevati štednja, radna disciplina, nadogradnja stručnog znanja, borba protiv rasipništva i različitih zloupotreba, pojačano natjecanje u radnoj produktivnosti. Pritom je omladina kao najbrojniji dio radno sposobnog stanovništva ponovno imala vrlo važnu ulogu. CK KPH naredio je CK NOH pokretanje sve omladine, posebice radničke i seljačke, na izvršavanje novih zadataka unutar Petogodišnjeg plana. Dvanaesti plenum CK NOJ održan u veljači 1949. odredio je glavne zadatke tvorničkih aktiva NOH u duhu stahanovizma: preusmjerenje što većeg broja mladih na rad u industriju, pojačani političko-ideološki rada u svrhu poticanja radničke omladine na intenzivniji dobrovoljni i prekovremeni rad, brojnija međusobna natjecanja mladih radnika i radnica s ciljem bržeg izvršavanja zadataka, premašivanja radnih normi i preuzimanja novih radnih obaveza (tzv. udarništvo), na povećanje štednje, inovativnosti i racionalnosti u radu.⁸⁶ Prema izvještaju o radu NOH za 1949. godinu uspješnom provedbom pojačanog političko-ideološkog rada, određenog na zajedničkom kongresu SKOJ-a i NOJ-a u prosincu 1948., porastao je partijski utjecaj nad omladinom što je rezultiralo angažiranjem velikog broja omladine ispunjenju novih gospodarsko-političkih zadataka (npr. veće sudjelovanje na radnim akcijama, preusmjerenje znatnog broja omladine na rad u industriju, poticanje većopoljoprivredne proizvodnje i razvoju seljačkih radnih zadruga).⁸⁷ U političko-ideološkom radu značajnu ulogu imao je „plan agitaciono-propagandnih mjera za raskrinkavanje i upoznavanje omladine sa suštinom revizionističke politike CK SKP“ koje je CK KPH uputio CK NOH na provedbu.⁸⁸ Svrha tih mjera bila je politički „osvijestiti“ omladinu kako bi ona shvatila težinu situacije u zemlji prouzrokovanu vanjskopolitičkim događajima, vlastitu važnost u gospodarskom opstanku i razvoju zemlje te se žurno angažirala na izvršenju važnih privredno-političkih zadataka: razvoju zadrugarstva, borbe za visoku produktivnost rada putem natjecanja i premašivanja normi. Tome su znatno doprinjeli masovni protestni mitinzi po gradovima i kotarskim centrima.⁸⁹

⁸⁶ „Zaključci XII.plenuma Centralnog komiteta Narodne omladine Jugoslavije,” *Omladinski borac*, 6.3.1949.

⁸⁷ HDA, fond 1231-RK SSOH, Izvještaj o radu organizacije NOH i Centralnog komiteta u 1949.

⁸⁸ isto

⁸⁹ isto

Radnička omladina već je na samom početku pokreta za visoku produktivnost rada ostvarila izvrsne rezultate te poslužila kao dobar primjer ostaloj omladini. Naime, u Hrvatskoj je 1948. godine bilo osnovano 243 omladinskih proizvodnih brigada sa preko 4000 omladine, a već slijedeće broj je porastao na 977 brigada sa 12 494 omladinaca.⁹⁰ Po normi u Hrvatskoj je u 1949. godini radilo preko 50 % od ukupnog broja omladine koja je vezana uz proizvodnju.⁹¹ U tvorničkim aktivima NOH političko-ideološki rad bio je sve uspješniji, a upravo je na protestnim mitinzima i političkim konferencijama omladina preuzimala obveze za brže izvršenje Petogodišnjeg plana kao njihov odgovor na Rezoluciju. U godišnjem izvještaju CK NOH naglasilo se da je u 1949. upravo radnička omladina bila najaktivnija grupacija omladine u Hrvatskoj koja je „pravilno politički shvatila izgradnju socijalizma vlastitim snagama, zalaganjem, požrtvovnošću.”⁹² No, tvornički aktivisti NOH postali su posebno značajni slijedeće godine prilikom postupnog uvođenja radničkog samoupravljanja. Naime, partijski vrh je u želji za odmakom od sovjetskog modela gospodarstva već tijekom ljeta 1949. počeo osmišljavati vlastitu politiku socijalističkog razvoja zemlje prožetu idejom o decentralizaciji državne uprave u svrhu većeg približavanja vlasti narodu. Sukladno navedenom, ubrzo je uslijedila razrada modela radničkog samoupravljanja temeljenog na radničkim savjetima kao organima putem kojih bi radnici samostalno upravljali tvorničkim poslovima. Prvi radnički savjet osnovan je već u prosincu 1949. godine, a u lipnju slijedeće godine na snagu je stupio savezni zakon kojim su tvornice postale društvenim vlasništvom odnosno predane radnicima na upravljanje.⁹³ CK NOH svojim tvorničkim aktivima odredila je zadatak uključenja što većeg broja radničke omladine u radničke savjete. Aktivisti su u realizaciji tog zadatka bili poprilično uspješni, a na taj način su ujedno povećali i vlastitu političku ulogu među radničkom omladinom. Tome je dodatno doprinjeo njihov pojačan političko-ideološki rad s tom omladinom putem kojeg su joj nastavili “pravilno” objašnjavati vanjskopolitičke okolnosti koje su uzrokovale tešku gospodarsku situaciju u zemlji, a u svrhu njezinog prihvaćanja politike Partije, te ulaganja većeg truda, brzine, radne produktivnosti u izvršavanju vlastitih zadataka u sklopu Petogodišnjeg plana. Prema izvještaju o radu NOH za tu godinu, tvornički aktivisti uspješno su “osvijestili” radničku omladinu što je rezultiralo

⁹⁰ HDA, fond 1231-RK SSOH, kutija 46, Izvještaj o radu organizacije i Centralnog komiteta u 1949. godini

⁹¹ isto

⁹² isto

⁹³ Goldstein, *Hrvatska 1918.-2008.*, 468.

povećanjem njezine produktivnosti u radu.⁹⁴ Gospodarsko stabiliziranje zemlje, ali i pomaci u demokratizaciji političkog i gospodarskog života u narednoj godini navodno su potaknuli omladinu na još veći trud i zalaganje odnosno dodatno povećali njihovu radnu produktivnost.⁹⁵ No, sudeći prema izvještaju o radu NOH za 1952. godinu, političko-ideološki rad te organizacije upravo je tada bio na vrhuncu, te je sama organizacija navodno snažno politički utjecala na do tada najveći broj omladine u Hrvatskoj zbog čega je “politička svijest” sve omladine bila “na vrlo visokom stupnju.”⁹⁶ Ona je putem masovnih omladinskih mitinga, brojnih sastanaka, predavanja, političkih informacija nastojala “pravilnim” objašnjavanjem aktualnih političkih događaja naglasiti važnu ulogu omladine u daljnjem gospodarskom jačanju zemlje i “borbi protiv neprijatelja mira i nezavisnosti,” te ju na taj način potaknuti na što veće sudjelovanje i zalaganje na izvršavanju brojnih gospodarskih zadataka zemlje.⁹⁷ Uz omladinu na radnim akcijama, u tome se posebno isticala omladina u tvornicama čija je uspješnost i produktivnost tada bila na vrhuncu. Isto tako, treba naglasiti da je u toj godini tvorničkim aktivima NOH bila nametnuta potreba dodatnog povećanja njihovog političkog utjecaja među radničkom omladinom kroz intenzivniji političko-ideološki rad s ciljem povećanja broja te omladine u upravljanju i kontroli tvornica i poduzeća. U tu svrhu odredilo im se organiziranje i održavanje stručnih predavanja, diskusija, tečajeva kako bi prestale prepuštati sav rad sindikalnim organizacijama, te povećale vlastitu političku ulogu među navedenom omladinom.⁹⁸

U nedostatku stručnjaka, materijalnih sredstava, jednim od glavnih zadataka NOH u prvim poslijeratnim godinama bilo je pokretanje omladine na savezne, republičke i lokalne radne akcije. One su se počele organizirati od 1946. godine, a u kojoj je već na izgradnji Omladinske pruge Brčko-Banovići radilo više od 62 000 omladinki i omladinaca iz cijele Jugoslavije.⁹⁹ U Hrvatskoj je većini organizacija i aktiva NOH od navedene godine mobilizacija omladine na radne akcije bila jednim od prioritetnih zadataka u čijem ispunjenju su bili relativno uspješni. No, dolaskom teškog razdoblja ekonomske i političke izolacije

⁹⁴ HDA, fond 1231-RK SSOH, kutija 46, Izvještaj o radu organizacije NOH i Centralnog komiteta u 1950. godini

⁹⁵ HDA, fond 1231-RK SSOH, kutija 46, Izvještaj o radu organizacije NOH i Centralnog komiteta u 1951. godini

⁹⁶ HDA, fond 1231-RK SSOH, kutija 46, Izvještaj o radu organizacije NOH i Centralnog komiteta u 1952. godini

⁹⁷ isto

⁹⁸ isto

⁹⁹ Miroljub Vasić, ur., *Četvrti kongres SKOJ-a i zajednički kongres SKOJ-a i NOJ 1948.* (Beograd:Komunist, 1985.), 256.

Jugoslavije nakon objave prve Rezolucije Informbiroa, radne akcije sa masovnim sudjelovanjem besplatne radne snage, prvenstveno omladine, postale su ključnima za opstanak i daljnji razvoj jugoslavenkog gospodarstva. Pritom je jedan od glavnih ciljeva političko-ideološkog rada u tom razdoblju bio uvjeriti omladinu da će sudjelovanjem i ulaganjem velikog truda na radnim akcijama dokazati odanost Titu i Partiji, dok bi njezino odbijanje odnosno izbjegavanje odlaska na radne akcije bilo smatrano protudržavnim odnosno protupartijskim činom. Stoga je omladina počela u sve većem broju sudjelovati na različitim radnim akcijama na kojima je u većini slučajeva ulagala znatne napore u izvršavanju zadataka. Mobilizaciju omladine na radne akcije NOH provodila se u školama, na selu, u tvornicama i poduzećima, a najčešće putem savjetovanja s udarnicima sa prethodnih radnih akcija, predavanja o ekonomskom i političkom značenju narednih radnih akcija, organiziranja omladinskih mitinga povodom ispraćaja i povratka raznih omladinskih radnih brigada, te formiranja aktiva agitatora od “najuzornijih” članova NOH i brigadira udarnika. CK NOH je putem raznih izvještaja, uputa skretao pažnju svojim organizacijama na pojedine propuste, ali i popularizirao radnu aktivnost omladine, naglašavo njezine pozitivne rezultate u radnim akcijama, te slao materijal (npr. izabrani članci iz *Omladinskog borca*) koji bi rukovodstvima poslužio za agitaciju. Na savjetovanjima sa rukovodiocima omladinskih organizacija upozoravao je na potrebu borbe protiv onih koji su se protivili odlasku omladine na radne akcije. Od omladinskog tiska zahtijevao je da proširi rubrike o radnim akcijama, aktivima NOH odredio je održavanje što većeg broja konferencija na kojima bi se omladinu nastojalo nagovoriti da preuzme obavezu odlaska na radne akcije. Ipak, pokretanje omladine na radne akcije u počecima je imalo brojne nedostatke. Mobilizacija po pojedinim kotarevima išla je otežano, omladinska rukovodstva neravnomjerno su radila na mobilizaciji omladine, a neke omladinske organizacije uopće nisu ispunjavale planove mobilizacije po smjenama. Bilo je i brojnih pokušaja prisiljavanja pojedinaca na odlazak na radne akcije od strane omladinskih organizacija.¹⁰⁰ U slučaju nedovoljnog broja prijavljenih mladih za određenu radnu akciju, poduzimale bi se različite mjere kažnjavanja.¹⁰¹ Primjerice, u vukovarskoj omladinskoj brigadi navodno je 50% omladine bilo prisilno mobilizirano.¹⁰² Uzrokom svega navedenog navodila se nedovoljna pripremljenost organizacija NOH za uspješno ispunjenje tog zadatka.¹⁰³ No, iz

¹⁰⁰ HDA, fond 1231-RK SSOH, kutija 46, Izvještaj o radu organizacije NOH i Centralnog komiteta u 1949. godini

¹⁰¹ Radelić, *Hrvatska u Jugoslaviji: od zajedništva do razlaza 1945.-1991.*, 217.

¹⁰² HDA, fond 1231-RK SSOH, kutija 48, Sjednice biroa CK NOH, 4.VI.1949.

¹⁰³ HDA, fond 1231-RK SSOH, kutija 46, Izvještaj o radu organizacije NOH i Centralnog komiteta u 1949.

godine u godinu NOH je ipak sve uspješnije izvršavala mobilizaciju omladine na radne akcije, pa je tako 1952. velika većina omladine sudjelovala na različitim akcijama.¹⁰⁴ Vrlo važan zadatak NOH bilo je organiziranje političko-ideološkog rada na radnim akcijama putem političkih informacija, predavanja i rasprava koji su se uglavnom sveli na naglašavanje osnovnih principa partijske politike, te “pravilno” objašnjavanje aktualne političke i gospodarske situacije.¹⁰⁵ Na njima je sudjelovao veliki broj omladine. Primjerice, za republičku radnu akciju Vinodol iz 1954. godine bilo je odlučeno da bude maksimalno iskorištena za politički odgoj omladine, pa je u tu svrhu bilo organizirano 382 politička predavanja na kojima je sudjelovalo 22216 mladih, te 969 političkih informacija.¹⁰⁶ Isto tako, političko-ideološki rad provodio se i putem zidnih novina, čitalačkih grupa, brigadnih i četnih konferencija, konferencija povodom povijesnih datuma i događaja. Važno je za naglasiti da su se u tom radu često koristili listovi *Borba*, *Naprijed* i *Omladinski borac*.¹⁰⁷

Partiji je u prvim poslijeratnim godinama na selu puno bitnije bilo provođenje vlastitih političko-ideoloških ciljeva od poboljšanja gospodarske situacije i životnih uvjeta seljaka. Privatne seljačke posjede smatrala je zaprekom stvaranju socijalističkog sela. Stoga su se već 1945. godine na selu, po uzoru na sovjetske kolhoze, počele stvarati prve seljačke radne zadruge kao osnovni oblik kolektivne poljoprivrede. Iako su se one formalno stvarale na dobrovoljnoj osnovi, vlast je poduzimala različite mjere kako bi što veći broj seljaka ušao u njih. Tako su seljaci u zadrugama bili oslobođeni poreznih opterećenja i otkupa vlastitih proizvoda.¹⁰⁸ Na taj način započeo je proces kolektivizacije jugoslavenske poljoprivrede. Seljačke radne zadruge su osim političke važnosti bile značajne i u gospodarskom smislu jer su trebale osigurati viškove u poljoprivrednoj proizvodnji (prehrambeni proizvodi i sirovine) kojima bi se opskrbilo gradsko stanovništvo, vojska i industrija. U istu svrhu seoskom stanovništvu se po odluci Politbiroa CK KPJ od ožujka 1947. nametao prisilan otkup poljoprivrednih proizvoda,¹⁰⁹ kojim se uz dodatnu pomoć UNRE (United Nations Relief and Rehabilitation Administration-Organizacija UN-a za spas i obnovu) sprječila glad, ali i

¹⁰⁴ HDA, fond 1231-RK SSOH, kutija 46, Izvještaj o radu organizacije NOH i Centralnog komiteta u 1952. godini

¹⁰⁵ HDA, fond 1231-RK SSOH, kutija 48, Sjednice biroa CK NOH, 4.VI.1949.

¹⁰⁶ HDA, fond 1231-RK SSOH, kutija 46, Izvještaj o radu organizacije NOH i Centralnog komiteta 1954. godini

¹⁰⁷ Šarić, *Položaj i uloga omladine i omladinskih organizacija u FH/NRH 1945.-1954.*, 223.

¹⁰⁸ Goldstein, *Hrvatska 1918.-2008.*, 464.- 465.

¹⁰⁹ Radelić, *Hrvatska u Jugoslaviji 1945.--1991.: od zajedništva do razlaza*, 197.

omogućila početna obnova poljoprivrede.¹¹⁰ Ipak, glavnim razlogom uvođenja politike otkupa, kojom su se različitim administrativnim mjerama kontrolirali viškovi u poljoprivrednoj proizvodnji, bio je strah komunističke vlasti od stvaranja slobodnog tržišta poljoprivrednih viškova kojim bi se mogla dovesti u stanje ovisnosti o imućnijim seljacima. Ekonomski monopol države nastojao se čim prije uspostaviti i na selu.¹¹¹

Nakon objave prve Rezolucije Informbiroa u lipnju 1948. godine, unutar koje su najoštrije kritike bile upućene na račun “nemarksističkog” smjera kojim se jugoslavenska vlast do tada kretala u razvoju sela i poljoprivrede,¹¹² uslijedila je odluka jugoslavenskog partijskog vodstva na Petom kongresu KPJ održanom slijedećeg mjeseca kojom je zemljoradničko zadrugarstvo utvrđeno osnovnim oblikom u procesu stvaranja socijalističkog sela.¹¹³ Na Drugom plenumu CK KPJ u siječnju slijedeće godine donesena je odluka o provođenju pojačane kampanje kolektivizacije poljoprivrede bržim osnivanjem što većeg broja novih seljačkih radnih zadruga. Tim je postupcima CK KPJ nastojala opovrgnuti optužbe Sovjeta da potiče “nemarksistički” razvoj sela zaštitom privatnih seljačkih posjeda i podržavanjem ekonomske dominacije bogatijih seljaka(kulaka),¹¹⁴ odnosno dokazati ideološku odanost sovjetskom modelu razvoja sela i poljoprivrede. No, važnijim je uzrokom pojačane kampanje kolektivizacije poljoprivrede bila potreba sve većeg oslanjanja na vlastite izvore hrane i sirovina u uvjetima rastuće gospodarske i političke izolacije Jugoslavije.

NOH je provođenjem partijske politike među najbrojnijim djelom seoske populacije-omladinom, ubrzo postala bitnim faktorom u navedenoj kampanji. Iako je Partija ubrzo nakon uspostave vlasti omladinskim organizacijama zadala angažiranje sve seoske omladine u razvoju seljačkih radnih zadruga, povećanju poljoprivredne proizvodnje, pomaganju vlastima u provođenju politike otkupa, na Drugom plenumu CK KPJ u siječnju 1949. naglasila je potrebu maksimalnog angažmana organizacija NO na realizaciji tih zadataka putem provođenja intenzivnog političko-ideološkog rada. Pritom je od velike važnosti smatrala organizacijsko učvršćenje postojećih aktiva, stvaranje što većeg broja novih seoskih aktiva u svrhu širenja i jačanja političkog utjecaja NOH na seosku omladinu. Odluke navedenog

¹¹⁰ Goldstein, *Hrvatska 1918.-2008.*, 429.

¹¹¹ Petranović, *Istorija Jugoslavije:1918.-1988.*, 102.

¹¹² Banac, *Sa Staljinom protiv Tita*, 134.

¹¹³ Marko Fuček, “Narodna omladina Hrvatske u kampanji kolektivizacije poljoprivrede 1949. godine,” *Časopis za suvremenu povijest* 2(2011): 501.-520.

¹¹⁴ Banac, *Sa Staljinom protiv Tita*, 134.

plenuma preuzeo je CK NOJ na svom Dvanaestom plenumu održanom krajem slijedećeg mjeseca, dok je njegove odluke preuzeo CK NOH koji je potom počeo organizirati savjetovanja sa sekretarima kotarskih komitet. Nakon održanih savjetovanja ti su sekretari organizirali sastanke po seoskim aktivima na kojima se raspravljalo o partijskoj politici na selu, te upoznavalo članstvo seoskih aktiva sa pravilima seljačkih radnih zadruga. To se pokazalo vrlo dobrom metodom za pokretanje omladine na daljnjem razvoju seljačkih radnih zadruga. Isto tako, NOH je počela organizirati sletove mladih zadrugara na kojima se veliki broj omladine obvezao na stupanje u seljačke radne zadruge.¹¹⁵ Do kraja 1949. godine u seljačke radne zadruge ukupno se bilo učlanilo 23 238 pripadnika omladine, od kojih je većina (22 316) bila članovima NOH. Seoskim aktivima NOH nametala se i obaveza pretplate na *Omladinski borac*, te organiziranja čitalačkih grupa na večernjim sjelima i u prostorijama samog aktiva na kojima bi se obradom politički aktualnih članaka omladinu uputilo u trenutnu političku i gospodarsku situaciju u zemlji, ali zadatke koje joj je odredio CK KPH odnosno CK NOH. Istoj svrsi poslužile su i političke informacije.¹¹⁶ Usporedno s pojačanim političko-ideološkim radom, CK NOH pokrenuo je proces osnivanja novih seoskih aktiva i povećanja članstva u postojećim aktivima. Ipak, u izvještaju o radu NOH za 1949. godinu naglašava se da su seoski aktivisti NOH, iako izuzetno bitni, u toj godini bili nedovoljno organizacijski i politički snažni za uspješnije, efikasnije usmjeravanje omladine na ostvarivanje njezinih gospodarsko-političkih zadataka na selu. Stoga je CK NOH odredio organizacijsko i političko učvršćivanje postojećih aktiva putem redovitih sastanaka sekretarijata aktiva sa njegovim članovima na kojima bi se detaljno diskutiralo o političkim mjerama Partije i vlasti, zadacima koji stoje pred članstvom, ali i pojačano kontroliralo njihovo izvršavanje zadataka. Isto tako, određeno je daljnje širenje utjecaja NOH na selu stvaranjem aktiva u selima u kojima do tada nisu postojali. S druge strane, gospodarska aktivnost omladine najintenzivnija je bila sredinom te godine kada je omladina masovno sudjelovala na poljoprivrednim radovima, lokalnim, republičkim i saveznim radnim akcijama. Pritom su presudnu ulogu imali seoska omladina i seoski aktivisti NOH koji bi u proljetnom i ljetnom razdoblju iz godine u godinu sve

¹¹⁵ Marko Fuček, "Narodna omladina Hrvatske u kampanji kolektivizacije poljoprivrede 1949. godine," 501.-520.

¹¹⁶ HDA, fond 1231-RKSSOH, kutija 48, Sjednice biroa CK NOH, Zadaci u vezi sa radom komisije na terenu, 10.II.1948.

uspješnije angažirali omladinu na realizaciji gospodarskih zadataka sela (npr. ljetni poljoprivredni radovi, proljetna sjetva).¹¹⁷

Unatoč činjenici da je već slijedeće godine proces razvoja seljačkih radnih zadruga stao, a one se počele ukidati, NOH je sve do 1953. godine putem pojačanog političko-ideološkog rada sa seoskom omladinom, pozivanjem te omladine na suprotstavljanje „neprijateljskim elementima“ koji su krali, palili zadružnu imovinu odnosno na različite načine pokušavali uništiti zadruge, nastavila zalagati za njihovo očuvanje.¹¹⁸ Kada je 1953. godine ukidanjem seljačkih radnih zadruga i ponovnim dodjeljivanjem zemlje seljacima na vlastitu obradu politika kolektivizacije doživjela svoj konačni kraj,¹¹⁹ NOH je napokon obustavila borbu za njihovo održavanje i više se usmjerila na ostale gospodarske zadatke. Naime, kolektivizacija sela zaustavila je razvoj jugoslavenske poljoprivrede, dodatno osiromašila selo jer seljačke radne zadruge nisu imale gotovo nikakvu produktivnost. Uz to, različite prisilne mjere u svrhu ulaska što većeg broja seljaka u radne zadruge uzrokovale su česte otpore i pobune. Stoga je napuštanje takve nerealne politike bilo jedino pravo rješenje. Ipak, NOH je nastavila s poticanjem što većeg broja seoske omladine na sudjelovanje u radnim akcijama, te daljnjem razvoju poljoprivrede. Tako se u izvještaju o radu NOH za 1954. godinu navodi da su se seoske organizacije NOH intenzivnije angažirale u poljoprivrednim radovima, ali i općem, te stručnom obrazovanju seoske omladine (npr. gospodarski, domaćinski tečajevi.)¹²⁰

Sudjelovanjem na radnim akcijama, u industriji i poljoprivredi omladina je od samih početaka bila aktivni sudionik u procesu razvoja novog tipa gospodarstva prema sovjetskom modelu. Raskidom sa SSSR-om i ostalim članicama Informbiroa, te njihovom ekonomskom blokadom Jugoslavije, nametnula se potreba stvaranja određenih promjena u gospodarskoj politici. Partija je NOH kao provoditelju vlastite politike nametala pokretanje sve omladine, posebice radničke i seljačke, na izvršavanje novih gospodarsko-političkih zadataka. Sukladno tome, sama organizacija je putem različitih mjera i metoda u sklopu intenzivnog političko-ideološkog rada nastojala politički “osvijestiti” i motivirati omladinu da u što većem broju i

¹¹⁷ HDA, fond 1231-RK SSOH, Izvještaj o radu organizacije NOH i Centralnog komiteta u 1949. godini

¹¹⁸ HDA, fond 1231-RK SSOH, kutija 46, Izvještaji o radu organizacije NOH i Centralnog komiteta u 1950., 1951., 1952. godini

¹¹⁹ Goldstein, *Hrvatska 1918.-2008.*, 467.

¹²⁰ HDA, fond 1231-RK SSOH, kutija 46, Izvještaj o radu organizacije NOH i Centralnog komiteta u 1954. godini

što uspješnije radi na realizaciji zadataka koji su ju čekali u tvornicama i poduzećima, na selu i radnim akcijama.

5. POLITIČKO-IDEOLOŠKO DJELOVANJE KPH NA ŠKOLAMA I FAKULTETIMA

U novoj državnoj tvorevini koja je zahtijevala političko-ideološko oblikovanje djece i omladine sukladno ciljevima partijske politike, prvenstveno izgradnje socijalističkog društva, škole i fakulteti imali su vrlo važnu ulogu. Ministarstvo prosvjete nadziralo je sve škole u Hrvatskoj. No, za kontrolu rada u osnovnim, srednjim i stručnim školama, fakultetima važniju ulogu imala su partijska tijela, Agitprop i Pedagoška komisija, a koja su ujedno bila glavna tijela za nastavne planove i programe.¹²¹ Unutar same organizacije NOH postojao je Odjel za škole koji je trebao pomagati CK NOH u upravljanju radom u srednjim školama, đачkim domovima i internatima. Od 1945. po školama su se formirali aktivni Narodne srednjoškolske omladine (NSO) kojima su upravljali sekretarijati, a jedan aktiv činili su svi članovi NO pojedine škole.

U poslijeratnom procesu obnove zemlje, industrijalizacije, a posebno nakon uvođenja Petogodišnjeg plana u 1947. godini uvelike je porastao značaj stručnog obrazovanja, pa su se počele otvarati brojne nove škole i fakulteti što je rezultiralo znatnim povećanjem broj učenika i studenata.¹²² No, iz dokumenata je vidljivo da je tada vladao problem nedovoljnog broja školovanih i stručnih, ideološki podobnih nastavnika i profesora. Taj problem jednim dijelom bio je uzrokovan uklanjanjem određenog broja političko-ideološki „nepodobnih“ profesora, pretežito onih koji su radili na školama i fakultetima za vrijeme bivšeg režima, a odbijali su prilagođavati se politici Partije. S druge strane, uklonjene ili umirovljene profesore često su zamjenjivali mladi, neiskusni, ali političko podobni pojedinci.¹²³

Obrazovanje djece i omladine smatralo se izuzetno važnim, a najviše zbog težnje KPJ za promjenom sustava društvenih vrijednosti koje se najuspješnije provodilo kroz obrazovni sustav. Škole i fakulteti omladini su trebali usaditi socijalistički sustav vrijednosti: svijest o zajedničkom povijesnom identitetu jugoslavenskih naroda radi jačanja bratstva i jedinstva, znanje o povijesti svih jugoslavenskih naroda, posebno onu KPJ i međunarodnog radničkog

¹²¹ Petranović, *Istorija Jugoslavije 1918.-1988.*, 144.

¹²² Šarić, *Položaj i uloga omladine i omladinskih organizacija u FH/NRH 1945.-1954.*, 132.

¹²³ isto, 150.

pokreta, naglašavanje velikog značaja Narodnooslobodilačke borbe, te nužnosti izgradnje socijalističke države i društva.¹²⁴

U prvim poslijeratnim godinama glavnu ulogu u provođenju političko-ideološkog rada imao je SKOJ uz pomoć NOJ. No, ujedinjavanjem tih dviju organizacija na njihovom zajedničkom kongresu u prosincu 1948. u Beogradu, glavnu ulogu u tom radu preuzela je NOJ. Glavnim zadatkom te organizacije na školama i fakultetima bilo je provođenje političko-ideološkog rada temeljenog na teoretskim osnovama marksizma-lenjinizma, a primjenom kojeg se NOH trebala redovito boriti protiv „nenaučnih“ i „antimarksističkih“ postavki u znanosti i umjetnosti.¹²⁵ Program političko-ideološkog rada obuhvaćao je teme koje su se bavile pitanjem socijalističke izgradnje Jugoslavije, ulogom KPJ i omladinskih organizacija u jugoslavenskom društvu, vanjskom politikom KPJ, NOB-om, temeljima marksističko-lenjinističkog učenja.¹²⁶ Osnovnim formama rada za provedbu tog programa na fakultetima i školama bila su određena predavanja i seminari, debatni kružoci i klubovi, kursevi, te znanstvene grupe. Njihov rad uglavnom se temeljio na proučavanju politički i gospodarski aktualnih članaka iz dnevnog tiska nakon čega bi uslijedila rasprava o pročitanoj, a sve s ciljem da se omladinu što „pravilnije“ uputi u važnije političke događaje u zemlji i izvan nje. Uz navedenu vrstu članaka, proučavali su se govori i referati partijskih i državnih rukovodioca, izvještaji i zaključci sa partijskih i saveznih omladinskih kongresa, plenuma i konferencija. Isto tako, važan dio političko-ideološkog rada sa školskom omladinom bilo je organiziranje izložbi, te susreta sa članovima SKOJ-a i Partije koji su sudjelovali u NOB-u. Pritom je CK NOH od svojih školskih organizacija zahtijevao da tu vrstu rada što više povezuje sa samom nastavom i njenim sadržajem.¹²⁷ Djelomična demokratizacija jugoslavenskog društva, određena na III. plenumu CK KPJ u prosincu 1949., unijela je i određene promjene u sustav obrazovanja. Primjerice, učenici i studenti su dobili veću slobodu u raspravama. No, situacija u školstvu se nije značajno poboljšala jer je Partija teško podnosila bilo kakve kritike svoga djelovanja. Pritom je NOH bila postavljena kao podrška nastavnicima, te je od sudionika u upravljanju školom postala pomoćnikom u provođenju školskih mjera, pretvorena u apolitičnu školsku organizaciju. Od 1951. nastojao se ponovno

¹²⁴ Četvrti kongres SKOJ-a i zajednički kongres SKOJ-a i NOJ-a 1948., 372.

¹²⁵ isto, 397.

¹²⁶ HDA, fond 1231-RK SSOH, kutija 46, Izvještaj o radu organizacije NOH i Centralnog komiteta u 1949. godini

¹²⁷ HDA, fond 1231-RK SSOH, kutija 48, Sjednice biroa CK NOH, Analiza stanja na srednjim školama, 16.II.1949.

poboljšati političko-ideološki, te odgojni rad NO s učenicima koji su tada počeli dobivati više slobode u raspravama. Organizirala su se masovna predavanja, a u 1952. političko-ideološki rad školskih organizacija NOH ponovno je postao raznovrsniji s naglaskom na marksističkom obrazovanju. Počeli su se organizirati razni kružoci i kursevi na kojima su se proučavala klasična djela marksizma i lenjinizma, povijest KPJ, te raspravljalo o aktualnim političkim problemima.¹²⁸ Ipak, od 1953. politička uloga NOH ponovno je gubila na svom značaju.

Osnovni zadatak Partije na fakultetima bio je provesti „pravilno“ ideološko usmjeravanje studenata s ciljem stvaranja nove, “socijalističke” inteligencije koja bi djelovala sukladno partijskim interesima¹²⁹ Pritom je poticala upis što većeg broja omladine iz radničkih i seljačkih obitelji. Nakon rata, uz sveučilišna tijela, formirale su se i partijske ćelije, te studentske organizacije SKOJ-a i NO-a kao provoditelji partijske politike među studentskom populacijom. U 1945. godini Izvršni odbor Narodne studentske omladine (NSO) bio je zadužen za uspostavu normalnog rada Sveučilišta, pa je organizirao formiranje svih studentskih organizacija, studentskog tiska, kulturnih društava studenata. Pod njegovom upravom na svim fakultetima i visokim školama zagrebačkog Sveučilišta formirani su sekretarijati NSO sa kulturno-prosvjetnim sekcijama, fakultetski stručni klubovi koordinirani od interkluba odnosno međufakultetskog odbora koji je trebao kontrolirati i usmjeravati njihov rad, te sudjelovati u „čišćenju“ fakulteta od protivnika režima¹³⁰ Uz uspostavu normalnog rada Sveučilišta, NSO je bio dužan surađivati sa partijskim organizacijama studenata na mijenjanju nastavnih planova i programa sukladno novoj ideologiji i partijskim ciljevima, kontroli rada profesora, te isključivanju politički nepodobnih među njima i studentima. Često je u svojim izvješćima spominjala pojedince koji odstupaju od programa ili na pogrešan način tumače gradivo. Kako bi došli do informacija, često su na predavanjima sjedili agitpropovci koji su bilježili, izvještavali nadređene o predavanju i ponašanju pojedinih profesora. Pritom su sekretarijati aktiva NSO, koji su većinom bili i članovi Partije, od partijskih komiteta dobivali već razrađene zaključke i direktive s naglaskom na one koje su se odnosile na političko-ideološki rad tih aktiva sa studentima. Političko-ideološki rad provodio se održavanjem brojnih sastanaka, mitinga, konferencija, organiziranjem marksističkih

¹²⁸ HDA, fond 1231- RK SSOH, kutija 46, Izvještaj o radu organizacije NOH i Centralnog komiteta u 1952.

¹²⁹ Šarić, *Položaj i uloga omladine i omladinskih organizacija u FH/NRH 1945.-1954.*, 163.

¹³⁰ Žarić, *Revolucionarni omladinski pokret*, 182.

kružoka, stručnih, debatnih klubova, dobrovoljnih radova tijekom cijele akademske godine.¹³¹ Pritom su aktivni NSO nastojali što veći broj studenata privući na svoju stranu. Nakon objave Rezolucije Informbiroa 1948. godine kojom je započelo teško razdoblje za Jugoslaviju obilježeno sukobom i bojkotom od strane zemalja Istočnog bloka, osnovnim zadatkom NSO postalo je organiziranje tečajeva s programom tema povezanih sa Rezolucijom Informbiroa i borbom protiv “neprijateljskih elemenata,” a koje su se obrađivale putem seminara, kulturnih i znanstvenih društava, debatnih kružoka i raznih predavanja, studentskih radnih brigada.¹³² U tom razdoblju relativno veliki broj studenata aktiviralo se u radu NOH što se objašnjavalo političkom situacijom u državi i mjerama koje su se počele provoditi protiv stvarnih i navodnih pristaša Informbiroa. Na taj način studenti su se osigurali u neizvjesno doba kada je vladao strah i nesigurnost zbog velikog broja studenata isključenih s fakulteta. Ipak, nije posvuda bio “zaoštren” odnos prema informbirovcima i ostalim protivnicima na što su ukazivali česti prigovori partijske i omladinske organizacije zbog pomirljivosti, pretjerane pasivnosti njezinih članova spram takvih pojedinaca. Pritom je važno za istaknuti da je u to vrijeme, radi što uspješnijeg provođenja političko-ideološkog rada vlastima bilo u interesu među profesorima i studentima imati što veći broj članova KP, pa se njihov broj iz godine u godinu povećavao. Primjerice, postotak studenata članova KP na Sveučilištu iznosio je 22%, a profesora 14%, dok je u 1952. godini nakon ukidanja kandidatskog staža za prijem u KP svaki 4 student bio član KP.¹³³ Glavni razlog navedenom bila je već spomenuta djelomična demokratizacija jugoslavenskog društva koja se počela provoditi početkom pedesetih godina prošlog stoljeća, a kojom su studenti dobili određenu slobodu u izjašnjavanju svojih političkih i društvenih stavova. Javne rasprave, debate izazivale su negodovanje Partije koja je smatrala da je većina studenata „nepravilno“ shvatila princip slobodne diskusije odnosno sam proces demokratizacije. No, stvarni problem bio je u tome što i dalje nije htjela prihvaćati bilo kakvu kritiku na svoj račun odnosno bilo kakvu vrstu suprotstavljanja vlastitoj politici.

No, jedan dio omladine protivilo se novom režimu, te je svojim političkim stavovima i akcijama nastojalo utjecati na ostalu omladinu. Neposredno nakon uspostave komunističkog režima u Jugoslaviji po školama su se počele formirati ilegalne grupe učenika koje su se protivile novoj vlasti, a za koje je Partija bila uvjerena da su ih organizirale preostale ustaše,

¹³¹ HDA, fond 1220-CK SKH, kutija 13, Odjeljenje za agitaciju i propagandu, Podaci o radu na području školstva, O nekim problemima školstva, 1949.

¹³² Prilog zapisniku sa sjednice CK KPH 14.VI.1949., Ideološki rad, *Zapisnici Politbiroa CK KPH*, sv.II, 159.

¹³³ Šarić, *Položaj i uloga omladine i omladinskih organizacija u FH/NRH*

svećenstvo i „mačekovci.“ Cilj tih organizacija bilo je odgovaranje omladine od učlanjivanja u NOH opisujući ju kao organizaciju koja nedovoljno djeluje u skladu sa hrvatskim interesima. Pritom su imali uspjeha kod jednog djela omladine koja je organizaciju NOH od početka doživljavala na taj način i stoga ju nije preferirala.¹³⁴ Prva masovno isključivanje učenika iz škola provelo se već 1946., a zahvatilo je one učenike kojima se razotkrilo članstvo u *Ustaškoj mladeži*, one koji su javno govorili protiv poretka, te one koji su navodno preferirali zapadnjački demokratski politički sustav, stari režim ili Crkvu. Nakon što bi školski aktiv NOH najčešće u suradnji sa Odjeljenjem za zaštitu naroda (OZNA) i Upravom državne bezbjednosti (UDBA) “razotkrio” sumnjive pojedince među učenicima, organizirao bi posebnu konferenciju na kojoj bi ih javno optužio za neprijateljsku djelatnost. Potom bi uputio upravi škole prijedlog za njihovim isključenjem nakon čega bi ona u suradnji sa školskom organizacijom NOH provela istraga nad optuženim učenicima radi utvrđivanja njihove krivnje. U većini slučajeva “potvrdila” bi se njihova krivnja, pa bi nastavničko vijeće tražilo suglasnost Ministarstva prosvjete NRH za njihovo isključenje iz škole. Navedeni postupak nastavio se primjenjivati i u narednim godinama, ali je pritom važno za naglasiti da su isključenja učenika iz škola u većini slučajeva bila samo privremena.¹³⁵ U tom procesu CK NOH kritizirala je svoje školske organizacije za nedovoljnu suradnju sa upravama škola i Ministarstvom prosvjete zbog slučajeva gdje bi se pojedini nastavnici, direktori škola ili inspektori Ministarstva prosvjete suprotstavili dotičnoj školskoj omladinskoj organizaciji, te spriječili izbacivanje pojedinaca iz škole uz obrazloženje da nema dovoljno dokaza ili da nad pojedincima kao mladim osobama treba provesti odgojne mjere kako bi popravili svoje vladanje. Primjerice, u Varaždinu neki inspektori Ministarstva prosvjete nisu dozvoljavali da se iz školskog aktiva NO izbace neki učenici, već predlagali da bi se na njih trebalo samo odgojno djelovati.¹³⁶ Ipak, školske organizacije NOH su u procesu uklanjanja nepoželjnih pojedinaca iz škola nesumnjivo imale vodeću ulogu zbog čega se među nastavnicima i učenicima pojavila određena doza straha od te organizacije, pa je bila česta pojava da su nastavnici izbjegavali usmeno ispitivati ili loše ocijeniti učenike koji su bili članovi NSO. Isto tako, pokušavali su održavati dobre odnose sa rukovodiocima školskih organizacija NOH omogućavajući im sudjelovanje na sastancima nastavnčkih zborova. Uz isključivanje iz omladinskih organizacija i škola, provodile su se i mjere psihičkog i fizičkog zastrašivanja

¹³⁴ isto, 114.

¹³⁵ isto, 246.

¹³⁶ HDA, fond 1231-RK SSOH, kutija 12, Podaci o radu na području školstva, Analiza stanja na srednjim školama, 16.II.1949.

onih učenika koji su mislili suprotno. Pritom je važno za naglasiti da su u tu svrhu čak bile i formirane skupine tzv. batinaša za premlaćivanje učenika.¹³⁷ No, unatoč svim navedenim mjerama koje su se provodile, CK NOH konstantno je zamjerala članovima svojih školskih i studentskih organizacija nedovoljnu „budnost“ prema protivnicima komunističkog režima, zataškavanje njihove djelatnosti ili pak prepuštanje takvih slučajeva UDBI.¹³⁸ Ipak, angažmanom gotovo svih svojih školskih organizacija na provedbi tih mjera, utjecaj NOH, pa samim time i utjecaj KPH u školama nesumnjivo je značajno porastao.

Ubrzo nakon objave Rezolucije Informbiroa, CK KPH odredila je glavnim zadatkom NOH pojačan političko-ideološki rad. Njenom dužnošću postalo je takvu vrstu rada s omladinom, koja se do tada temeljila na prikazivanju SSSR-a kao glavnog uzora u svim aspektima jugoslavenskog društva, početi temeljiti isključivo na programu i politici Partije. Isto tako, sukladno novonastaloj teškoj gospodarskoj i političkoj situaciji, osnovnim zadatkom svih, pa tako i školskih organizacija NOH postalo je vlastiti političko-ideološki rad što više povezivati sa novim gospodarskim zadacima. Po naredbama CK KPH odnosno CK NOH u školama su se počela održavati brojna predavanja s namjerom da se omladini “pravilno” objasni samu bit spora sa SSSR-om i ostalim zemljama članicama Informbiroa. Na to upućuju nazivi obaveznih tema predavanja: *O ekonomskim odnosima među socijalističkim zemljama*, *Revizija marksizma-lenjinizma u oblasti nacionalnih pitanja*, *Moral rukovodioca Informbiroa i metode njihove borbe protiv KPJ*, *Značaj borbe KPJ protiv revizije marksizma-lenjinizma*.¹³⁹ U proljeće 1949. godine CK NOH osmislio je poseban program političko-ideološkog rada za svaki uzrast srednjoškolaca. Program je za obradu predviđao razne političke i gospodarske aktualne teme putem kojih se omladini nastojao nametnuti program i politika KPJ. Dobri primjeri takvih tema su: *Jugoslavenski socijalistički patriotizam*, *KPJ-organizator i vaspitač naše omladine*, *Petogodišnji plan privredne izgradnje FNRJ*, *KPJ-rukovodilac i organizator izgradnje socijalizma u FNRJ*, *Program KPJ*, *Socijalistički preobražaj sela u FNRJ*. One bi se obrađivale proučavanjem aktualnih gospodarskih i političkih članaka, govora i referata jugoslavenskih državnih i partijskih rukovodioca, klasika marksizma i lenjinizma-Marxa, Engelsa, Lenjina, zakonskih akata i rezolucija značajnih partijskih i omladinskih kongresa

¹³⁷ Šarić, „Položaj i uloga omladine i omladinskih organizacija u FH/NRH 1945.-1954.“, 115.

¹³⁸ Prilog zapisniku od 18.II.1949., Omladina, *Zapisnici Politbiroa CK SKH 1945.-1952.*, sv.II, 59.

¹³⁹ HR HDA, 1231, RK SSOH, Godišnji izvještaj o radu CK NOH i NOH u 1949.

kroz forme predavanja, političkih informacija i debatnih kružoka.¹⁴⁰ Novonastala politička situacija potaknula je i promjenu nastavnih programa kojima su do tada kao primjer služili nastavni programi SSSR-a. Ti nastavni programi sadržavali su brojne teme koje više nisu odgovarale ciljevima partijske politike. Dobar primjer za to su neke teme u nastavnom programu povijesti za osmi razred: *Bratski savez sa SSSR-om temelj vanjske politike FNRJ, Solidarnost i bratstvo slavenskih naroda, Savezi sa zemljama narodne demokracije*. Ubrzo je bio raspisan natječaj za izradu novih udžbenika za škole, te metodičkih priručnika iz pojedinih predmeta za nastavnike koji su trebali biti u skladu sa ciljevima socijalističkog odgoja i obrazovanja. Isto tako, pozivalo se sve autore onih udžbenika koji još nisu bili štampani, da im dodaju gradivo kojima se objašnjavala „pravilnost“ borbe CK KPJ u sukobu sa SSSR-om.¹⁴¹ No, unatoč svim navedenim mjerama i sve jačem političko-ideološkom radu školskih organizacija NOH, po raznim školama diljem Hrvatske sve intenzivnije je bilo djelovanje pojedinaca ili manjih grupa protivnika režima (npr. Hrvatski antikomunistički pokret) koji su se izjasnili za Informbiro, a često bili povezivani sa drugim političkim protivnicima s ciljem uništenja organizacije NO. ¹⁴² Ipak, članovi tih grupa ubrzo su bili razotkriveni, a njihovi organizatori uhićeni. Uz formiranje ilegalnih grupa, CK NOH je obilježjima neprijateljske (informbirovske) djelatnosti po školama tada smatrao pasivan stav ili ustručavanje u osuđivanju Rezolucije, pisanje parola protiv vladajućeg režima (npr. “Dole Tito i KPJ”), protestiranja protiv vladinih mjera, ometanje učenja i discipline u školama, bježanje sa nastave, izbjegavanja odlaska na radne akcije i napadi na omladinu koja je odlazila na njih, slušanje radio stanica zemalja Istočnog bloka, unošenja „malograđanštine“ i širenje „nepodobne“ (prvenstveno zapadnjačke) literature.¹⁴³ U tom razdoblju CK NOH je konstantno kritizirao svoje školske organizacije za nedovoljan angažman oko „raskrinkavanje“ politike SSSR-a prilikom objašnjavanja spora učenicima, neredovitu i slabu borbu protiv neprijatelja, nedovoljno praćenje i uočavanje formi neprijateljskog rada, te nedovoljno razotkrivanje “pritajenih” informbirovaca koji su javno prihvatili partijsku politiku i stav Partije u vezi Rezolucije.¹⁴⁴ Iste stvari CK KPH i CK NOH zamjerale su i upravama pojedinih škola. Od direktora škola zahtjevalo se da se sa nastavničkim zborovima

¹⁴⁰ HDA, fond 1220-CK SKH, kutija 5, Odjeljenje za agitaciju i propagandu, Podaci o ideološkom odgoju, Program ideološko-političkog rada za organizaciju Narodne omladine srednjih škola, 1949.

¹⁴¹ HDA, fond 1220-CK SKH, kutija 13, Odjeljenje za agitaciju i propagandu, Podaci o ideološkom odgoju, O nekim problemima školstva 1949.

¹⁴² HDA, fond 1231-RK SSOH, kutija 46, Izvještaj o radu organizacije NOH i Centralnog komiteta u 1949

¹⁴³ isto

¹⁴⁴ isto

intenzivnije angažiraju u suzbijanju utjecaja informbirovaca, otkrivanju njihovih pristaša, te da među učenicima šire protuinformbirovsku promidžbu. U 1948. u Hrvatskoj bilo je izbačeno 71 učenika iz škola pod optužbom da su informbirovci, dok je u 1949. iz srednjih škola NOH bilo isključeno 228 „neprijateljskih elemenata“, većinom informbirovaca i profašista.¹⁴⁵ Srednjoškolske organizacije NOH bile su kritizirane i zbog nedostatka kriterija prilikom ućlanjivanja učenika u NO zbog toga što u gotovo svi učenici izbačeni iz škola bili članovi NOH. Isto tako, prigovaralo im se i zbog prijateljskih odnosa sa isključenima iz NOH.¹⁴⁶

Neposredno nakon rata glavnim neprijateljima novog režima na fakultetima bili su smatrani studenti iz imućnijih („buržoaskih“) obitelji za koje se sumnjalo da se protive komunističkoj ideologiji, te zagovaraju fašizam. Omladinske i partijske organizacije studenata namjeravale su onemogućiti njihovo daljnje školovanje. U tu svrhu na zagrebačkom Sveučilištu je unutar Odbora Narodne studentske omladine u 1945. godini bila osnovana *Komisija za čišćenje neprijateljskih elemenata*¹⁴⁷ kasnijeg naziva *Časno vijeće studenata Zagrebačkog Sveučilišta*, koja je radila po naredbama Partije, a tijesno surađivala s Ministarstvom prosvjete. Za tu komisiji biralo se samo najbolje članove KPH i SKOJ-a koji su bili dužni prikupiti podatke o profesorima i studentima u čiji se politički stav i prošlost sumnjalo. Pritom su za studente bili izrađeni formurali u kojima su detaljno morali opisati svoje kretanje za vrijeme fašističke okupacije.¹⁴⁸ Isto tako, u listopadu 1946. bio je osnovan privremeni disciplinski sud sastavljen od profesora i studenata, a koji je djelovao sve do 1953.godine. Njegova funkcija bila je da sudi studentima koje se optužilo za suradnju sa fašistima, nacistima i njihovim domaćim saveznicima. Takvi studenti su po završetku suđenja mogli dobiti blaže kazne poput opomene, ukora ili pak teže poput poništenja tekućeg semestra, gubitka prava na upis i polaganja ispita za jedan ili dva semestra, a u nekim slučajevima privremeno ili trajno isključenje sa Sveučilišta.¹⁴⁹

Nakon objave Rezolucije Informbiroa, jedan dio studenata otvoreno se izjasnio za odobravanje Rezolucije, a postojao je i određen broj onih koji su se dvoumili. Više od

¹⁴⁵ isto, 245.

¹⁴⁶ HDA, fond 1231-RK SSOH, kutija 46, Izvještaj o radu organizacije Narodne omladine i Centralnog komiteta u 1949. godini.

¹⁴⁷ Slobodan Žarić, *Revolucionarni omladinski pokret*, 56.

¹⁴⁸ isto, 57.

¹⁴⁹ Tatjana Šarić, *Položaj i uloga omladine i omladinskih organizacija u FH/NRH 1945.-1954.*, 119.

polovice ukupnog broja studenata koji su se izjasnili za Rezoluciju bilo je sa zagrebačkog Sveučilišta. Čak se i u partijskoj organizaciji studenata, koja je u vrijeme donošenja Rezolucije brojala 1715 članova, petero izjasnilo za Rezoluciju, a 166 dvoumilo (najviše na Tehničkom i Ekonomskom fakultetu).¹⁵⁰ Partijska organizacija na Sveučilištu odmah je intenzivirala vlastitu političku aktivnost među studentima, ali i počela više poticati studentske organizacije NOH na političko-ideološki rad s namjerom da što veći broj studenata prihvati i podrži politiku KPJ u sukobu sa Informbiroom. U tu svrhu studentske organizacije KPH i NOH odmah su organizirale velike sastanke namijenjene svim studentima, a na kojima su im se na temelju pobijanja optužbi navedenih u Rezoluciji nastojali objasniti “pravilnost” novog političkog smjera KPJ. Unatoč poduzetim mjerama, na fakultetima su se kao i u srednjim školama počele formirati ilegalne grupe informbirovaca koje su se često povezivale s ostalim protivnicima režima s ciljem da okrenu studente protiv komunističke vlasti i partijske politike. Primjerice, na Tehničkom fakultetu u Zagrebu formirala se grupa informbirovaca koji su otvoreno kritizirali KPJ da nije trebala odbiti odlazak na sastanak Informbiroa jer su sumnjali u njezinu sposobnost da samostalno upravlja razvojem zemlje. KPH je te studente optužila za suradnju sa sličnim grupama u Albaniji i Beogradu, izbacila ih iz partijske organizacije. Trojica su bila osuđena na prisilni rad zbog klevetanja partijskog rukovodstva, a ostali isključeni.¹⁵¹ Druga razotkrivena ilegalna grupa, *Boljševička reakcija*, koja se formirala na Ekonomskom fakultetu od 60 do 70 studenata članova partijske organizacije studenata navodno je bila osnivačem međufakultetskog rukovodstva koje je upravljalo djelatnošću svih informbirovskih grupa.¹⁵² Unatoč značajnom trudu KPH u razotkrivanju informbirovskih grupa, broj informbirovaca nastavio je rasti. Iz tog razloga, razotkrivanje i sprječavanje širenja djelatnosti i utjecaja ubrzo se odredilo kao jednim od glavnih zadataka studentske organizacije NOH. No, glavnu ulogu u tome zadržala je KPH koja je u tu svrhu osnovala posebnu komisiju.¹⁵³ Do kraja 1948. iz partijske organizacije studenata isključilo se 148 njezinih članova, a od kojih 138 pod optužbom da su informbirovci.¹⁵⁴ S druge strane, Rezolucija Informbiroa Partiji je tada dobro poslužila kao opravdanje za definitivno uklanjanje sa fakulteta profesora i studenata koje se zbog njihovog “buržoaskog” podrijetla i

¹⁵⁰ isto, 252.

¹⁵¹ isto, 252.

¹⁵² isto, 253.

¹⁵³ Prilog zapisniku sa sjednice Politibiroa CK KPH 14. lipanj 1949., Političko stanje na Sveučilištu, *Zapisnici Politibiroa Centralnog komiteta Komunističke partije Hrvatske*, sv. II, 152.

¹⁵⁴ Tatjana Šarić, *Položaj i uloga omladine i omladinskih organizacija u FH/NRH 1945.-1954.*, 254.

nesklonosti novom režimu i ideologiji nastojalo zamijeniti politički podobnim profesorima i studentima s namjerom stvaranja nove „socijalističke” inteligencije koja bi djelovala sukladno ciljevima politike KPJ.

Nakon Drugog plenuma CK KPJ održanog u siječnju slijedeće godine, po naredbi CK KPH, na fakultetima se u ljetnom semestru pojačao političko-ideološki rad s ciljem ujedinjavanja stava svih studenata na strani politike Partije te uklanjanja svih oblika informbirovske i ostalih proturežimskih djelatnosti. U tu svrhu organizirao se veliki broj debatnih klubova, predavanja, seminara na kojima se studentima nastojala objasniti suština spora i naglašavala „ispravnost“ politike jugoslavenskog vodstva. Pritom su vrlo značajni bili političko-ideološki tečajevi na kojima su navodno sudjelovali gotovo svi redovni studenti (oko 12 000).¹⁵⁵ Neke od zadanih tema na tečajevima bile su: *Kontrarevolucionarna skretanja SKP (b) u vanjskoj politici, Borba KPJ za ravnopravnosti i pobjedu istine u međunarodnom radničkom pokretu, Agencije SKP(b) u Svjetskoj federaciji demokratske omladine, Historijat KPJ, V. Kongres KPJ ...*¹⁵⁶ U trajanju ljetnog semestra partijska i omladinska organizacija intenzivnije su počele tragati za političkim neistomišljenicima među studentima, te konstantno nastojale nadzirati djelatnosti studenata. Naime, one su u okolnostima teške gospodarsko-političke situacije u zemlji strahovale od mogućeg uspjeha akcija koje su informbirovci navodno provodili među studentima, a sastojale su se od širenja letaka, parola, te govora protiv Partije i Tita na sastancima, seminarima, akcijama studentske organizacije NOH kojima se nastojalo demoralizirati studente i okrenuti ih protiv politike Partije. Čak se sumnjalo da i među studentima zaduženima za provođenje istrage ima prikrivenih informbirovaca, pa se ubrzo osnovalo posebne aktive agitatora koji su bili zaduženi za unapređenje potrage za informbirovcima na fakultetima.¹⁵⁷ Tijekom te istrage brojne studente se pod optužbama da su informbirovci isključilo iz omladinske organizacije uz oduzimanje stipendija, a određen broj bio je isključen i sa fakulteta. Isto tako, bilo je i više slučajeva uhićivanja studenata.¹⁵⁸ Procedura isključivanja osumnjičenih pojedinaca iz studentskih organizacija i fakulteta bila je slična onoj koja se provodila u srednjim školama. Naime, nakon što bi studenti koji su provodili istragu na sastanku partijske organizacije studenata unaprijed dogovorili isključivanje osumnjičenih studenata, javno bi ih optužili za djelovanje protiv vlasti i Partije

¹⁵⁵ Šarić, *Položaj i uloga omladine i omladinskih organizacija u FH/NRH 1945.-1954.*, 255.

¹⁵⁶ isto, 256.

¹⁵⁷ Zapisnik od 18.2.1949., Zapisnici Politbiroa CK SKH 1945.-1952., sv.II., 49.

¹⁵⁸ Šarić, *Položaj i uloga omladine i omladinskih organizacija u FH/NRH 1945.-1954.*, 255.

na velikim sastancima koje bi organizirali za sve studente fakulteta. Unatoč trudu pojedinih profesora i studentskih tijela kako bi se spriječilo isključivanje određenog broja studenata sa fakulteta, do lipnja 1949. partijska je organizacija sa Sveučilišta isključila sveukupno 257 od kojih 148 pod optužbom da su informbirovci.¹⁵⁹ Općenito, od Rezolucije Informbiroa, pa do kraja 1949. iz NOH je bilo isključeno njih 579 pod tom optužbom.¹⁶⁰ Ostale studente konstantno se upozoravalo da će se za bilo kakav prisniji odnos sa isključenim studentima ili povratnicima sa Golog otoka, ali i za izbjegavanje sudjelovanja u oblicima političko-ideološkog rada ili u potrazi za politički „sumnjivim” studentima smatrati informbirovskim djelovanjem odnosno djelovanjem protiv Partije.¹⁶¹ Navedene prijetnje i mjere poduzete protiv optuženih izazvale su među ostatkom studenata veliki strah i nesigurnost, pa su se gotovo svi odlučili za sigurniju opciju javnog priklanjanja politici Partije i većeg sudjelovanja u različitim oblicima političko-ideološkog rada koje je organizirala NOH u suradnji sa partijskom organizacijom, a određen broj angažirao se i u pronalaženju „sumnjivih” pojedinaca među studentima. Navodno je bilo slučajeva gdje je na nekim političkim mitinzima i manifestacijama sudjelovalo preko 8 000 studenata, dok je na dobrovoljnim radovima koje je NO organizirala kroz cijelu godinu navodno sudjelovalo oko 86% od svih redovitih studenata. Isto tako, političko-ideološkim tečajevima navodno su prisustvovali gotovo svi redoviti studenti (oko 12 000), a naglašavalo se da čak i na sastanke studentskih aktiva NO redovito dolazi gotovo 90% svih studenata.¹⁶² Isto tako, većina profesora na fakultetima je radi sigurnosti vlastitog položaja javno isticala prihvaćanje novog političkog smjera Partije, a kritizirala postupke Informbiroa.

Početak pedesetih godina Partija je velikim problemom doživljavala uvođenje slobodne kritike i diskusije na fakultetima smatrajući da će to iskoristiti „malograđanski politikanti” i ostali protivnici režima kako bi otvoreno iskazivali svoj „sitno-buržoaski“ i „anarhistički“ način razmišljanja. Pritom je mislila na otvoreno analiziranje i kritiziranje pojedinih mjera koje bi vlast i Partija namjeravale provesti.¹⁶³ CK KPH počeo je kritizirati pasivnost članova partijske organizacije studenata prilikom održavanja studentskih rasprava. Uzroci takve

¹⁵⁹ Isto

¹⁶⁰ isto

¹⁶¹ HDA, fond 1231-RK SSOH, Izvještaj o radu organizacije NOH i Centralnog komiteta u 1950. godini

¹⁶² Prilog zapisniku sa sjednice Politbiroa CK KPH od 14.6.1949., *Zapisnici Politbiroa CK KPH 1945.-1952.*, sv.II., 153.

¹⁶³ Prilog zapisniku sa sjednice Politbiroa CK KPH od 14.1.1952., *Zapisnici Politbiroa CK KPH 1945.-1952.*, sv.II., 898.

pasivnosti kod jednog djela članova partijske organizacije bili su osobno nezadovoljstvo zbog gubitka privilegiranog položaja, stipendija, neupućenosti u nove ekonomske mjere koje je Vlada provodila ili oportunitizma. No, najveći problem za partijsku organizaciju bilo je neznanje o novim ekonomskim mjerama radi kojih su njezini članovi izbjegavali sastanke sa ostalim studentima na kojima bi im trebali „pravilno“ objasniti studentima. Prema mišljenju CK KPH, navedeno je dodatno pogodovalo onim studentima koji su nametali svoje „sitno-buržoaske“ i „neprijateljske“ stavove odnosno onima koji su se usudili otvoreno kritizirati određene postupke vlade i Partije. CK KPH posebno je razbjesnio slučaj dvojice studenata Tehničkog fakulteta Berekovića i Odića, koji su javno izjavili da je jugoslavenski tisak je „najneslobodnija štampa na svijetu.“¹⁶⁴ Ubrzo ih se uhitilo, te na temelju prikupljenih podataka UDBE isključilo iz partijske organizacije studenata U tom razdoblju porastao je broj studenata koji su se vratili na fakultete nakon odsluženih zatvorskih kazni. Primjerice, u Zagrebu je na Ekonomskom fakultetu 1952. godine bilo 218 takvih studenata, na Filozofskom 272, a na Tehničkom oko 200.¹⁶⁵ No, među povratnicima je prevladavao broj onih koji su bili isključeni s fakulteta, pa na osnovu molbe ponovno vraćeni. Oni su se po povratku većinom zalagali za depolitizaciju studenata naglašavajući da bi jedini zadatak svih studenata trebao biti da redovito uče i završe fakultet. Na nekim fakultetima formirali su i grupe koje su se zalagale za studentska prava. No, većina ih je nastojala samo završiti studij.¹⁶⁶ Partijskoj organizaciji studenata naredila se stroga kontrola i praćenje tih studenata..¹⁶⁷ Ipak, CK KPH često ju je kritizirao se da prema njima odnosila sa nedovoljno ”oštrine.“ Primjerice, članovi Politbiroa CK KPH posebno su negodovali zbog činjenice da je na Agronomskom fakultetu u Zagrebu studentima “informbirovcima” odnosno povratnicima bila dopuštena borba za studentske zahtjeve, ali i zbog više primjera prisnih odnosa članova partijske organizacije studenata s takvim pojedincima.

Uz borbu protiv informbirovaca, NOH je u srednjim školama i na fakultetima s vremenom postala aktivnija i u borbi protiv utjecaja zapadnjačke kulture i „malograđanskih pojava,“ posebice nakon uvođenja ograničene demokratizacije društva početkom pedesetih godina

¹⁶⁴ isto, 899.

¹⁶⁵ Šarić, *Položaj i uloga omladine i omladinskih organizacija u FH/NRH 1945.-1954.*, 259.

¹⁶⁶ isto, 259.-260.

¹⁶⁷ Zapisnik od 14.1.1952., *Zapisnici Politbiroa CK KPH 1945*, II., 895.

prošloga stoljeća.¹⁶⁸ No, CK NOH kritizirao je svoje organizacije zbog svodenja te borbe na nebitne stvari (npr. „kokot” frizure, nošenje uskih hlača), umjesto da su putem pojačanog političko-ideološkog rada nastojale utjecati na promjenu načina razmišljanja omladine. Štoviše, u nekim se školama na pojave „malograđanštine“ reagiralo fizičkim obračunavanjem sa pojedincima. CK KPH zahtjevao je od NO, a posebno od partijskih organizacija puno veći angažman u suzbijanju takvih pojava.¹⁶⁹ Neke od mjera koje su po pitanju toga počele provoditi bila su predavanja o „imperijalističkoj politici“ zapadnih zemalja, prvenstveno SAD-a, zabrana čitanja literature i stripova iz tih zemalja, cenzuriranje programa na zabavama, onemogućavanje preprodaje karata za određene filmove, održavanje posebnih kino-predstava i koncerata za srednjoškolsku omladinu. Pritom su neke omladinske organizacije uložile znatan trud u suzbijanju „zapadnjačkih“ utjecaja, dok neke nisu ništa poduzele. Pasivnost omladinskih organizacija po tom pitanju najviše je došlo do izražaja upravo tamo gdje je utjecaj zapadnjačke kulture bio snažno izražen (npr. Zagreb).

Obrazovni sustav Partiji je predstavljalo sredstvo nametanja vlastite ideologije i provedbe vlastitih političkih ciljeva. Pritom su glavnu ulogu imale školske i studentske organizacije NOH koje su po nalogu Partije provedbom različitih mjera nastojale političko-ideološki utjecati na srednjoškolsku i studentsku omladinu kako bi ona što više djelovala u skladu sa zadacima koje joj je Partija namijenila, a ujedno i spriječiti političko djelovanje među omladinom onih koji su se protivili komunističkoj vlasti i politici Partije.

¹⁶⁸ Šarić, *Položaj i uloga omladine i omladinskih organizacija u FH/NRH 1945.-1954.*, 126.

¹⁶⁹ Prilog zapisniku sa sjednice CK KPH 18.II.1949., Omladina, Zapisnici Politbira CK KPH, sv.II, 59.

6. BORBA KPH PROTIV UTJECAJA KATOLIČKE CRKVE NA HRVATSKU OMLADINU

Komunistički režim karakterizirala je apsolutna vlast koja nije trpjela bilo kakvu vrstu opozicije, pa je u tu svrhu, uz eliminiranje opozicijskih političkih stranaka, nastojala ukinuti i autonomne institucije u državi. Unatoč takvim političkim okolnostima, Katolička crkva u Hrvatskoj uspjela je opstati kao legalna autonomna institucija za koju je načelno određeno da bude odvojena od države. Tako je Crkva postala jedinom pravom opozicijom komunistima koji su ju smatrali ozbiljnom prijetnjom svojoj vlasti, te jednim od svojih glavnih suparnika. Naime, Katolička crkva je kao važan dio hrvatske kulturne baštine uživala veliki ugled i utjecaj među Hrvatima, pa time ugrožavala ulogu KP kao apsolutnog autoriteta. Uz navedeno, snažan animozitet prema Crkvi bio je uzrokovan i suradnjom dijela Crkve sa ustaškim režimom u NDH, te samom komunističkom ideologijom koja je crkvu smatrala sredstvom iskorištavanja narodnih masa potlačenih od strane kapitalista. Isto tako, važna uloga Crkve ometala ih je u planu da potisnu tradicije i religiju pojedinih jugoslavenskih naroda, kako bi umanjili njihove međusobne različitosti koje bi mogle izazvati nacionalne sukobe.¹⁷⁰ Radi svega navedenoga, komunistička vlast počela je provoditi niz različitih mjera kako bi što više umanjila njezin utjecaj na hrvatsko stanovništvo. Već je u kolovozu 1944. u Predsjedništvu ZAVNOH-a bila osnovana Komisija za vjerske poslove koja je imala funkciju posrednika između države i Crkve, a pritom vršila nadzor nad Crkvom i radom svećenika, te se bavila pitanjima unutrašnje organizacije Crkve čime je ugrožavala njezinu autonomiju. Tajne službe konstantno su pratile djelovanje onih svećenika koji su odbijali suradnju s komunističkom vlasti. Pritom je važno za naglasiti da su bili sakupljeni detaljni podaci o djelovanju svećenika u doba NDH, te o njihovom političkom svjetonazoru.¹⁷¹ Brojne svećenike proganjalo se i zatvaralo. Uzrok svemu tome upravo je bio strah komunista od velikog utjecaja koji je Crkva imala nad hrvatskim stanovništvom. Po preuzimanju vlasti, komunisti su započeli i sa konfiskacijom i nacionalizacijom crkvene imovine pri čemu je Crkva izgubila veliku većinu svojih imanja. Njezin utjecaj nastojali su suzbiti i raznim mjerama kojima su narušavali formalno pravo na vjerske slobode. Dokaz za to je pastirsko pismo koje su napisali vlastima biskupi predvođeni nadbiskupom Stepincem nakon održane Biskupske konferencije u rujnu 1945. u Zagrebu. U njemu su, tražeći potpunu slobodu djelovanja, naveli ubojstva svećenika,

¹⁷⁰ Radelić, *Hrvatska u Jugoslaviji: 1945.-1991.-od zajedništva do razlaza*, 99.

¹⁷¹ Šarić, *Položaj i uloga omladine i omladinskih organizacija u FH/NRH 1945.-1954.*, 98.

zabranu izdavanja katoličkog tiska, zatvaranje vjerskih škola.¹⁷² Uz navedeno komunisti su poduzeli i dodatne mjere protiv Crkve, pa su ukinuli vjerske blagdane, izmijenili zakon o braku i matičnim knjigama, te s vremenom zabranili i održavanje nastave vjeronauka u državnim školama. S druge strane, „narodnim prosvjećivanjem“ koje se odvijalo putem škola komunisti su nastojali promijeniti samu političku svijest stanovništva. Pritom se propagirao ateizam i znanstveno objašnjavanje svih pojava uz konstantno naglašavanje da vjera i tradicija predstavljaju „misticizam i zaostalost,“ te onemogućavaju napredak čovjeka i društva.¹⁷³

Jednim od vrlo važnih zadataka KPH bilo je suzbijanje „neprijateljskog utjecaja reakcionarnog klera“ i njegove „neprijateljske“ ideologije koja je odgajala narod u „duhu morala starog eksploatatorskog ropskog društva,“ pa time smetala odgoju omladine u duhu socijalizma.¹⁷⁴ Uz to što se Crkvu doživljavalo velikom smetnjom u socijalističkom odgoju omladine, smatralo se da Crkva iskorištava religiju kako bi odvojila omladinu od partijskog utjecaja. To je bilo relativno točno jer crkva svakako željela zadržati svoj utjecaj u narodu, pogotovo među hrvatskom omladinom. Pritom je KPH, kojoj je hrvatska omladina također bila vrlo značajna, odmah po stupanju na vlast počela ulagati poseban trud kako bi putem raznih mjera što više umanjila utjecaj Crkve među njom. Tako se već se u lipnju 1945. godine Franjo Salis-Sewis, generalni vikar Nadbiskupskog duhovnog stola u Zagrebu, žalio Predsjedništvu vlade NRH da se omladinu pozivalo na „neprikladne“ zabave, na rad nedjeljom i blagdanima kako ne bi bila u mogućnosti otići na misu, te da se među njom propagirao ateizam i iz škola se uklanjali križevi.¹⁷⁵ Prvih poslijeratnih godina goruće pitanje bilo je održavanje nastave vjeronauka. Taj predmet je u doba Kraljevine Jugoslavije i NDH bio obavezan, dok je nakon stupanja komunista na vlast u osnovnim školama postao izbornim, a bio zabranjen u višim razredima gimnazija. Odlukom donesenom na Trećem zasjedanju ZAVNOH-a u 1944. godini mogli su ga predavati samo jednom tjedno oni svećenici koje je vlast odobravala.¹⁷⁶ Dozvole za održavanje vjeronauka davali su kotarski narodni odbori (od 1949. oblasni narodni odbori), uz odobrenje Ministarstva prosvjete.¹⁷⁷ Od 1948. smanjivao se broj škola u kojima se održavala nastava vjeronauka (tek u svakoj četvrtoj) jer su vlasti u sve

¹⁷² Goldstein, *Hrvatska 1918-2008.*, 425.-426.

¹⁷³ Šarić, *Položaj i uloga omladine i omladinskih organizacija u FH/NRH 1945.-1954.*, 99

¹⁷⁴ *Četvrti kongres SKOJ-a i zajednički kongres SKOJ-a i NOJ-a (1948)*, 319.

¹⁷⁵ Miroslav Akamdža, *Katolička crkva u Hrvatskoj i komunistički režim: 1945.-1966.* (Rijeka: Otokar Keršovani, 2004), 14.

¹⁷⁶ isto, 83.

¹⁷⁷ Šarić, *Položaj i uloga omladine i omladinskih organizacija u FH/NRH 1945.-1954.*, 99.

manjoj mjeri davale svećenicima dozvolu za predavanje vjeronauka. U izvještajima sa sastanka oblasnih i kotarskih komiteta KPH u 1948. posebno je uočljivo kako su partijci konstantno zahtjevali ukidanje vjeronauka ili bar neodobravanje navedenih dozvola većini svećenika.¹⁷⁸ No, svećenici nisu htjeli gubiti na svom utjecaju, pa su organizirali nastavu vjeronauka u crkvama i svojim stanovima. Vlasti su zaključile da bi bilo mudrije dopustiti daljnje održavanja nastave vjeronauka u državnim školama koju će se kontrolirati. Slijedeće godine veći broj svećenika ponovno je dobio dozvolu za održavanje nastave vjeronauka u školama što je povećalo broj polaznika. Pritom se posebno isticala Dalmacija u kojoj se najviše povećao broj polaznika, a vjeronauk se znao održavati i po 2 ili više sati tjedno (dozvoljen 1 sat tjedno).¹⁷⁹ Prema podacima dokumenta odjeljenja za agitaciju i propagandu iz studenog 1949. u kojem se analiziraju tadašnji problemi hrvatskog školstva, vjeronauk se tada podučavao u 42 kotara i 13 gradova, dok se uopće nije podučavao u 45 kotara i 11 gradova. Pritom je vjeronauk u školi polazilo 32 274 (12.6%) učenika, dok ju je u crkvi polazilo njih 9 741(3,6%). Prema istom dokumentu tada je u Hrvatskoj u 87 kotara radilo 246 vjeroučitelja. Pritom ih je samo 23 dobivalo određeni honorar, dok je velika većina, njih 220, radila besplatno.¹⁸⁰ U tadašnjim gimnazijama, broj učenika koji uopće nisu polazili vjeronauk bio je vrlo mali. Čak je bilo i slučajeva da učenici viših razreda gimnazija polaze školu vjeronauk (npr. u Zagrebu, Šibeniku, Dubrovniku, Osijeku, Splitu). Nakon 1949. vlasti su odlučile da se vjeronauk definitivno izbacila iz škola, pa se počelo odugovlačiti sa izdavanjem dozvola svećenicima za poučavanje vjeronauka ili ih se uopće nije produživalo. Naposljetku je izdavanjem Zakona o narodnim školama u studenom 1951. vjeronauk u školama formalno ukinut.¹⁸¹ Tim zakonom branilo se okupljanje školaraca u župnim uredima, stanovima i drugim privatnim prostorijama radi poučavanja vjeronauka ili bilo kakvog drugog oblika organiziranog odgojnog djelovanja. Isto tako, privatnicima, svećenicima bilo koje vjeroispovijesti nije bilo dozvoljeno stalno i organizirano okupljanje djece i omladine u društvima koja nisu bila prijavljena i odobrena u smislu Zakona o udruženjima i zborovima i drugim javnim skupovima.¹⁸² U veljači slijedeće godine odlukom Savjeta za prosvjetu i kulturu NRH uvedena je konačna zabrana nastave vjeronauka u školama, ali i bilo gdje

¹⁷⁸ HDA, fond 1220- CK SKH, kutija 13, Odjeljenje za agitaciju i propagandu, Izvještaji oblasnih i kotarskih komiteta KPH o školstvu na njihovom području 1948.-1952. godine

¹⁷⁹ Radelić, *Hrvatska u Jugoslaviji: 1945.-1991.-od zajedništva do razlaza*, 96-99.

¹⁸⁰ HDA, fond 1220- CK SKH, kutija 12, Odjeljenje za agitaciju i propagandu, Podaci o radu na području školstva, O nekim problemima školstva u N.R.Hrvatskoj, 19.XI.1949.

¹⁸¹ Radelić, *Hrvatska u Jugoslaviji: 1945.-1991.-od zajedništva do razlaza*, 112.

¹⁸² Akmadža, *Katolička crkva u Hrvatskoj i komunistički režim: 1945.-1966.*, 93.-94.

drugdje. Od tada se vjeronauk održavao samo u crkvama, a odredbama Zakona o pravnom položaju vjerskih zajednica iz 1953. godine službeno se počeo tretirati kao „neprijateljski rad.“ Unatoč navedenim zakonskim mjerama, svećenici su nastavili održavati nastavu vjeronauka u crkvama, te pozivati školarce na njegovo pohađanje. Primjerice, u dubrovačkim školama svećenici su izvjesili rasporede održavanja vjeronauka u crkvi kako bi ga djeca mogla uskladiti sa školskom nastavom.¹⁸³ Naredbe za suzbijanje utjecaja „neprijateljskog klera“ među omladinom stizale su iz vrha KPH i državne vlasti, a provodile su ih lokalne partijske organizacije, posebice školske, te organizacije NOH. Ipak, te organizacije se tijekom cijelog tog perioda kritiziralo kako nedovoljno pažnje posvećuju problematici vjeronauka, te općenito nedovoljno „zaoštavaju“ borbu protiv „neprijateljskog“ klera. Primjerice, kotareve Čazmu, Varaždin, Koprivnicu, Jastrebarsko u kojima se navodno ništa nije poduzimalo po tom pitanju, usporedilo se sa kotarom Karlovac u kojima se NOH naveliko angažirala. Nastavnike članove Partije, ali i ostale nastavnike kritiziralo se za pasivnost, nedovoljnu „budnost“ u vezi sa djelovanjem svećenstva. Pritom se naglašavalo da je postojao određen broj nastavnika koji su podržavali vjeronauk, pa je tako jedna učiteljica u kotaru Zlatar na vanjskoj strani ulaznih vrata imala postavljenu sliku Majke Božje čime je otvoreno dala do znanja kakav je njezin stav po tom pitanju. Isto tako, među nastavnicima je postojalo pojedinaca koji su odbijali odlaziti u školu na vjerske blagdane. Protiv takvih nastavnika koji su kršili propise vodio se kazneni postupak. Svećenici su na različite načine nastojali propagirati održavanje vjeronauka. Pritom su se najviše koristile propovijedi u crkvi u kojima bi svećenici bez dozvola za predavanje u školi pozivali roditelje da svoju djecu šalju na vjeronauk u crkvu. Često su i prijetili roditeljima da neće njihovoj obitelji vršiti vjerske obrede (krštenje, vjenčanje itd.) ukoliko im djeca neće polaziti vjeronauk. Isto tako, upravama škola prigovaralo se da ne vode brigu što se događa s učenicima izvan škola. Pritom se naglasilo da je to rezultiralo odlaskom učenika iz nekih škola, u kojima se nije predavao vjeronauk, na predavanja u crkvu, te da je oko 60% učenika polazilo crkvu, a među njima, posebno u Dalmaciji, bilo je i skojevaca i mladih partijaca.¹⁸⁴

Svećenike se često optuživalo za neke pojave nediscipliniranosti i „političke negativnosti“ među srednjoškolcima. Primjerice, vjeroučitelji iz Varaždina, Nove Gradiške i Senja navodno su stalno dolazili u školu, redovito pratili i kontrolirali nastavu, posebno sadržaj predavanja iz

¹⁸³ Šarić, *Položaj i uloga omladine i omladinskih organizacija u FH/NRH 1945.-1954.*,100.

¹⁸⁴ HDA, fond 1220-CK SKH, kutija 12, Odjeljenje za agitaciju i propagandu, Podaci o radu na području školstva, O nekim problemima školstva u N.R.Hrvatskoj, 19.XI.1949.

prirodnih znanosti koja bi kasnije pobijali na svojim satovima. Pritom se upraviteljima škola i nastavnicima zadalo da prate satove vjeronauka što mnogi ipak nisu činili. Ubrzo je Ministarstvo prosvjete naredilo kotarskim narodnim odborima da pozovu učenike vjerskih škola da ih napuste i obavezno stupe u sedmogodišnje škole. Uspjeh nije bio velik, ali se uspio određen broj učenika odvojiti od tih škola i uvesti u sedmoljetke. S vremenom se počeo angažirati sve veći broj nastavnika kako bi smanjili broj učenika koji pohađaju vjeronauk. Primjerice, tijekom sata vjeronauka održavala bi se zanimljiva predavanja za omladinu ili bi se čitale omladini zanimljive i popularne knjige. Ta metoda pokazala se jednom od uspješnijih, a najviše uspjeha imala je u Zagrebu.

Dok je svećenstvo imalo pomno osmišljen i organiziran pristup omladini, masovnim organizacijama prigovaralo se da su tom problemu pristupile kampanjski. Školske organizacije NOH kritiziralo se da su bile površne u borbi protiv utjecaja svećenstva na školsku omladinu, često samo ismijavale religiozne pojedince, te se borile protiv nošenja križeva i odlaska omladine u crkvu, umjesto da su organizirale predavanja u kojima bi objašnjavale „nazadnost“ religioznih shvaćanja.¹⁸⁵ U školama je bilo pojava „klerikalnih elemenata“ među učenicima koji bi izvrsnim ocjenama i trudom na izvršavanju zadataka koji su se pred njih postavljali stjecali autoritet među svojim školskim kolegama. Bilo je i učenika „nastrojenih neprijateljski i klerikalno“ koji bi raznim pitanjima „provocirali“ nastavnika tijekom njegova predavanja. Za te učenike smatralo se da bi u suradnji s klerom unaprijed osmislili razna pitanja kojima su nastojali potkopati autoritet „naprednih“ nastavnika. Uz to, navodno su organizirali razne zabave po privatnim kućama, posjećivanje engleskih čitaonica, gledanje engleskih filmova. Konstantno se partijske i omladinske organizacije upozoravalo na različite forme kojima se svećenstvo koristilo kako bi „trovalo“ omladinu. Pritom se partijskim organizacijama nalagalo da se što jače aktiviraju, te „zaoštre“ borbu za sprječavanje održavanja nastave vjeronauka u školama u svrhu koje bi se koristile najprikladnijim i najpravilnijim formama. U Zagrebu su u nekim školama bili organizirani roditeljski sastanci koji su bili dobro posjećeni, a na kojima se raspravljalo o problemu nastave vjeronauka u odnosu na socijalistički odgoj novog čovjeka. Roditelji su vrlo aktivno sudjelovali u burnim diskusijama pri kojima se jedan dio izjasnio protiv vjeronauka u

¹⁸⁵ HDA, fond 1231-RK SSOH, kutija 48, Sjednice biroa CK NOH, Politička analiza na školama, 4.VI.1949.

školama, dok je bilo roditelja koji su bili za vjeronauk u školama. Nakon tih diskusija smanjio se broj učenika koji su polazili vjeronauk.¹⁸⁶

U učiteljskim školama vjerska nastava uopće se nije vršila, a bio je vrlo mali broj učenika koji su odlazili u crkvu (npr. u Karlovcu, Puli, Šibeniku, Rijeci svega nekoliko učenika). U svim krajevima postojao je problem odlaska u crkvu i samih učitelja, negdje u većoj, a negdje u manjoj mjeri. Ipak, broj takvih nastavnika sve se više smanjivao, posebice nakon V.kongresa KPJ, kada se to pitanje „zaoštrilo“ u nastavničkim zborovima, sindiklanim podružnicama, među inspektorima Ministarstva prosvjete. Nakon V. kongresa KPJ, u narednoj školskoj godini, inspektori Ministarstva prosvjete prosljedili su partijskim organizacijama u školama, nastavnicima i direktorima škola naredbe za pojačanje političko-ideološkog rada i „borbe protiv mistika i idealizma.“ Unatoč tome, neki učitelji su nastavili odlaziti u crkvu. U svrhu toga u siječnju 1949. godine bio je održan kurs za prosvjetne radnike u trajanju od 12 dana. Isto tako, bila su održana savjetovanja sa svim direktorima gimnazija i učiteljskih škola na kojima su oni dobili upute političko-ideološki rad, te isto takvo savjetovanje sa svim direktorima srednjih strukovnih škola. CK KPH tim je savjetovanjima pružio direktnu pomoć sudjelovanjem jednog člana Politbiroa. Ministarstvo prosvjete savjetovalo je i povjerenike za prosvjetu i kulturu iz cijele Hrvatske na intenzivna političko-ideološki rad na terenu. Veza Agitpropa sa Ministarstvom prosvjete bila je preko pomoćnika Ministarstva. Kada bi se u radu Ministarstva prosvjete javljali pojedini problemi po pitanju vjeronauka i odnosa prema vjeroučiteljima i svećenicima, sve se rješavalo u direktnom kontaktu sa Agitpropom. Pritom su izabrani pojedinci iz Ministarstva odlazili na sastanke u upravu Agitpropa. Zahvaljujući takvoj suradnji, ti problemi „uspješno“ su se rješavali. Zagrebačka partijska organizacija najbolje je provodila političko-ideološki rad.¹⁸⁷

Smatrajući da velikom broju nastavnika nedostaje „pravilne“ i jasne političke orijentacije zbog čega ne zadovoljavaju kriterij „naučnosti“ i „idejnosti“ u nastavi, uz organiziranje političko-ideoloških kurseva, počelo im se davati političku literaturu na individualnu obradu, intenzivnije ih se poticati na važnijim zadacima, „zaoštriti“ borbu na političkim i vjerskim pitanjima. Navedene metode pokazale su se uspješnima, te je postojalo više „pozitivnih“ primjera u predavanjima nastavnika. Jedan nastavnik je prilikom obrađivanja agrarne reforme obuhvatio i crkvena i imanja, neprijateljski stav svećenstva za koje je objasnio da je bio

¹⁸⁶ isto

¹⁸⁷ isto

posljedicom oduzimanja crkvi materijalnih dobra „koja joj ne pripadaju“ od strane narodne vlasti. Nastavnik zemljopisa je prilikom predavanja o heliocentričnom i geocentričnom sustavu naglasio kako se crkva u srednjem vijeku borila protiv znanosti inkvizicijom i „proganjanjem“ naučnih zamisli. S druge strane, nastavilo se kritizirati mnoge nastavnike da su nenaučno obrađivali nastavni sadržaj, umjesto da su učenicima oblikovali „pravilan“ pogled na prirodne i društvene znanosti. Kao primjer „nenaučnosti“ u nastavi u dokumentu agitpropa iz studenog 1949., u kojem su se analizirali problemi tadašnjeg hrvatskog školstva, isticalo se predavanje jednog učitelja povijesti o seljačkoj buni prilikom čije obrade je nedovoljno istaknuo negativnu ulogu svećenstva. Pritom ga se kritiziralo što nije biskupa Jurja Draškovića, „glavnog nosioca reakcije u Hrvatskoj,“ usporedio s tada aktualnim kardinalom Stepincem. Naveo se i primjer nastavnika povijesti iz jedne zagrebačke gimnazije za kojeg se smatralo da je prilikom predavanja o borbi predstavnika latinske Crkve sa narodnim svećenstvom nedovoljno to povezao s aktualnim stanjem odnosno tadašnjim djelovanjem „nenarodnog svećenstva koje vodi otvorenu i prikrivenu borbu protiv naše izgradnje, a za koju su vlasti smatrale da bi trebalo upravo u školi posebno naglašavati.“¹⁸⁸ Na učiteljskim školama posebno je bio „zaoštren“ odnos prema religiji iz razloga što vlast nije htjela da učenike odgaja religiozan nastavnik.¹⁸⁹ Osim nastave vjeronauka, crkvenih propovijedi, organiziranja omladini korisnih tečajeva, zanimljivih zabavnih aktivnosti (sportska natjecanja, zabave, čitanje popularne literature), Crkva je tada imala još formi djelovanja kojima je nastojala pridobiti što širi krug omladine i odvojiti ju od utjecaja NOH i KPH. Organizirala je radove za obnavljanje i uređivanje crkava, župnih knjižnica i čitaonica, dobrotvorna društva, roditeljske sastanke na kojima ih je upoznavala sa vjerskim metodama odgoja djece, razne crkvene ceremonije, hodčašća, distribuirala među omladinom molitvenike, vjerski tisak, svetačke sličice. Putem pjevačkih zborova okupljala je veliki broj omladine, pa je tako u 1948. u 181 pjevačkih zborova sudjelovalo 2337 omladine.¹⁹⁰ Ponegdje su svećenici osnivali kazališne grupe s kojima su posjećivali sela i izvodili kazališne predstave za djecu i omladinu (npr. u kotaru Pula). Ipak, vlastima su najveću prijetnju predstavljala vjerska društva kojih je većina djelovalo ilegalno, te uglavnom okupljala proturežimski nastrojenu omladinu koja je bila van utjecaja KP i NOH. U 1948. tih društava

¹⁸⁸ HDA, fond 1220- CK SKH, kutija 12, Odjeljenje za agitaciju i propagandu, Podaci o radu na području školstva, Neki problemi školstva u N.R. Hrvatskoj, 19.XI.1949.

¹⁸⁹ HDA, fond 1231- RKSSOH, kutija 48, Sastanci biroa CK NOH, Savjetovanje sekretara učiteljskih škola, 10.V.1949.

¹⁹⁰ Šarić, *Položaj i uloga omladine i omladinskih organizacija u FH/NRH 1945.-1954.*, 101.

bilo je 98 sa sveukupno 4600 članova među kojima je bilo 3970 omladine.¹⁹¹ Uz njih, postojale su samostalne ilegalne grupe pretežito sastavljene od omladine koje su se okupljale u crkvama i privatnim prostorima, te tamo zajedno sa vjerskim društvima organizirale zabavne aktivnosti kojima se namjeravala privući veći broj omladine. Isto tako, djelovale su i u školama. Značajna je bila *Crkvena straža* koja je okupljala mušku omladinu, te *Sveta Cecilija* koja je okupljala žensku. Najaktivnije i najuspješnije bile su križarske grupe čiji članovi su se odlično snalazili u ilegalnom radu. Djelovale su pod parolom „Za vjeru i Krista protiv komunista,“ a njezini najpoduzetniji članovi bili su mladi koji su sudjelovali u ustaškom pokretu.¹⁹² Nakon što su uspjeli privući širi krug omladine, angažirali su ju na raznim proturežimskim akcijama, primjerice, u sabotazama akcija koje je organizirala NOH, sprječavanju odlaska omladine na radne akcije, agitiranju među stanovništvom protiv komunističke vlasti.¹⁹³ Pritom je važno za naglasiti da su ta vjerska društva zajedno sa svećenstvom često nastojala spriječiti provođenje različitih administrativnih i gospodarskih mjera. Svećenstvo je posebno bilo aktivno u sprječavanju provođenja politike kolektivizacije i odlaska omladine u seljačke radne zadruge.¹⁹⁴ U zapisniku sa sastanka biroa CK NOH iz veljače 1949. u kojemu se analizirala politička situacija na srednjim školama, naglasilo se da NOH tada nije imala točnu evidenciju o broju omladine koja je išla u crkvu, a školske omladinske organizacije kritiziralo se da se njihova borba u toku prvog polugodišta uglavnom svela primjerice, na predavanja o religiji i postanku života, a manje na razvijanje „naučnih“ diskusija iz biologije, kemije, fizike, filozofije itd. CK NOH smatrao je da je „općenita i apstraktna borba protiv idealizma, misticizma“ bila rezultat nedovoljne brige organizacija o provođenju marksističkog odgoja prilikom usvajanja nastavnog gradiva.¹⁹⁵

U 1950. godine Crkva je, iskoristivši uvođenje relativne demokratizacije u jugoslavensko društvo i okupiranost vlasti informbirovcima, ojačala svoj utjecaj među omladinom. Tako se u izvještaju o radu NOH u 1951. navodi da su svećenici koristili pasivnost NO, pa bili „slobodniji“ u djelovanju. Intenzivno su počeli raditi na oživljavanju vjerskih društava, a putem radova na uređenju crkava, zabavnih aktivnosti, sportskih susreta, kurseva i tečajeva

¹⁹¹ isto

¹⁹² isto

¹⁹³ Isto, 102.

¹⁹⁴ HDA, fond 1231- RK SSOH, kutija 46. Izvještaj o radu organizacije NOH i Centralnog komiteta u 1949. godini

¹⁹⁵ HDA, fond 1231-RK SSOH, kutija 48., Sastanci biroa CK NOH, Analiza stanja na srednjim školama, 16.II.1949.

koje je organiziralo svećenstvo nastojao se privući što širi krug omladine. Isto tako, često su se uplitali u organizaciju zabavnih aktivnosti NOH. Pritom je CK NOH žestoko kritizirao svoje organizacije za pretjeranu pasivnost kojom se dopuštalo da svećenstvo širi svoj utjecaj među omladinom putem zabavnih aktivnosti, održavanjem svetih misa povodom crkvenih blagdana na kojima sudjeluje veći broj omladine. Naposljetku se tim organizacijama naredilo da organiziraju što više društveno-zabavnog rada prilikom kojeg bi se omladini trebao djeliti tiskovni materijal u kojem se „raskrinkavao“ kler.¹⁹⁶ Prema navodima iz godišnjeg izvještaja o radu NOH iz 1952. sve više se smanjivao broj omladine koja je odlazila u crkvu odnosno bila pod utjecajem svećenstva upravo zahvaljujući uspješno provedenim mjerama na polju društveno-zabavnog rada.¹⁹⁷ Uspjehu NOH svakako su pridonijele već navedene zakonske mjere iz 1951., 1952. i 1953. kojima se znatno umanjila moć svećenika i njihov utjecaj na hrvatsku omladinu.

Katolička crkva komunističkoj vlasti predstavljala je jednog od njezinih glavnih protivnika zbog višestoljetne značajne uloge i utjecaja koji su imali među hrvatskim stanovništvom, a radi koje je jedina uspjela zadržati poziciju autonomne institucije. Pritom ju je posebno zabrinjavao njezin snažan utjecaj na hrvatsku omladinu na koju se tada počeo primjenjivati „socijalistički“ odgoj sukladno novoj ideologiji i ciljevima KPJ. Uslijedila je borba Partije i katoličkog svećenstva prilikom koje su i jedna i druga strana različitim metodama nastojale pridobiti omladinu, što više proširiti svoj utjecaj među njom, ali i spriječiti suparnika u istim namjerama. Naposljetku, komunistička vlast provedbom raznih mjera, prvenstveno zakonskih, uspjela znatno umanjiti utjecaj katoličkog svećenstva na hrvatsku omladinu, te ju u potpunosti staviti pod utjecaj partijskih organizacija i NOH koje su nastavile s njezinim političko-ideološkim „preoblikovanjem“ u skladu sa ciljevima partijske politike.

¹⁹⁶ HDA, fond 1231- RK SSOH, kutija 46, Izvještaj o radu organizacije NOH i Centralnog komiteta u 1951.

¹⁹⁷ HDA, fond 1231- RK SSOH, kutija 46, Izvještaj o radu organizacije NOH i Centralnog komiteta u 1952. godini

7. ZAKLJUČAK

Političke, gospodarske, znanstvene i druge veze koje je Jugoslavija počela stvarati sa SSSR-om krajem rata, nastavile su jačati u prvim poslijeratnim godinama čime je Jugoslaviju zahvatio proces sovjetizacije svih aspekata njezinog društva (npr. školstvo, novinarstvo, umjetnost). SSSR je postao nepobitnim uzorom i autoritetom kojeg je KPJ nastojala kopirati na svim poljima. Tako je ona postala apsolutnim nositeljem političke i društvene vlasti, te je sukladno tome odbijala višestranački sustav. Narodni Front Jugoslavije (NFJ) bio je samo prividna višestranačka koalicija (stranka nekompromitiranih u ratu) kojom je u realnosti rukovodila KPJ. On je zajedno sa drugim masovnim organizacijama (Jedinstveni sindikati radnika i namještenika Jugoslavije (JSRNJ), Antifašistički front žena (AFŽ), Narodna omladina Jugoslavije (NOJ)) i državnim organima počeo provoditi politiku Partije. Pritom je stvarnu političku moć imao politički biro Centralnog komiteta Komunističke partije Jugoslavije (CK KPJ), Politbiro, sa središnjom ulogom partijskog vođe Josipa Broza Tita kao njegovog glavnog sekretara. Politbiro je oblikovao i rukovodio državnom politikom. Od jugoslavenskog se društva očekivalo da u potpunosti prihvati partijsku vlast i njezinu politiku. Svaki iskaz neslaganja, nezadovoljstva bio je neprihvatljiv. Novoformirana partijska država omogućila je obračun Partije sa političkim protivnicima i neistomišljenicima. KPJ je opravdavala vlastitu diktaturu službenom ideologijom koja je isticala Komunističku partiju kao predvodnika novog socijalističkog pokreta koji, za razliku od kapitalizma, donosi pravdu i jednakost svim ljudima.

Po uzoru na SSSR, Partija je formirala Agitprop, službu za provođenje političko-ideološkog rada u Partiji i izvan nje, te oblikovanje kulturne i prosvjetne politike sukladno ciljevima i programu Partije.. U svom radu oslanjao se na aktive masovnih organizacija, kulturne i prosvjetne ustanove, izdavaštvo i tisak koje je ujedno strogo kontrolirao. Na području književnosti i ostale umjetnosti nmetao je primjenu socijalističkog realizma kojim se estetika podređivala zadacima Partije i realnosti jugoslavenskog društva. Isto tako, naglašavao je važnost prikazivanja SSSR-a kao uzorne socijalističke države s naprednom kulturom i gospodarstvom što je trebalo poslužiti kao primjer Jugoslaviji u njezinom društveno-gospodarskom razvoju. Stoga su se većinom izdavali prijevodi sovjetskih književnika, djela marksističkih povjesničara i teoretičara, te djela domaćih pisaca koja su bila strogo u skladu s politikom i ideologijom Partije. Isto tako, novine su, s obzirom na svoju "odgojnu" i

agitacijsku ulogu među stanovništvom, bile podvrgnute strogoj kontroli političko-ideološkog aspekta sadržaja koji je morao biti u službi glavnih ciljeva Partije.

Obrazovni sustav trebao se razvijati po uzoru na sovjetsko školstvo. Agitprop je sa Komisijom za škole bio zadužen za nadzor ideološko-političkog rada, nastavnika i profesora, nastavnih planova, programa, udžbenika na školama i sveučilištima. Političko-ideološki rad uglavnom se svodio na veličanje SSSR-a i njegovog obrazovnog sustava, najčešće putem prijevoda sovjetskih udžbenika, izradom vlastitih udžbenika po uzoru na one sovjetske, propagandom u novinama i slanjem studenata na školovanje u SSSR. Uz navedeno, u počecima primjene Petogodišnjeg plana, Partija je počela zahtijevati od škola i fakulteta da što više povezuju teorijski rad sa zadacima Petogodišnjeg plana, a što je ujedno bio osnovni princip sovjetskog odgoja učenika i studenata.

Sukladno monopolizaciji politike, obrazovnog sustava, umjetnosti, novinarstva i izdavaštva, Partija je monopolizirala i gospodarstvo. Naravno, i tu je svoj uzor pronašla u SSSR-u. Naime, osnovni cilj bio je ukinuti tržišno gospodarstvo kojeg je postepeno trebalo zamijeniti centralizirano plansko gospodarstvo. Tako se pomoću sovjetskih stručnjaka ubrzo izradio Prvi petogodišnji plan za period 1947.-1951. s ciljem što brže transformacije Jugoslavije u industrijski razvijenu zemlju. Zbog gospodarske zaostalosti zemlje, pomanjkanja mehanizacije i materijalnih sredstava, dobrovoljni rad radno sposobnog stanovništva, prvenstveno omladine, bio je neizbježan za uspješnu i brzu realizaciju velikih projekata.

U prvim poratnim godinama glavni provoditelji partijske politike među omladinom bili su SKOJ i USAOJ.. Pritom je SKOJ imao dominantnu ulogu, te preko organizacije USAOJ vršio politički, kulturni, gospodarski utjecaj na omladinu. Na Trećem kongresu NOJ održanom u svibnju 1946.godine USAOJ je promijenio naziv u Narodnu omladinu Jugoslavije(NOJ) čijim je uzorom u organizaciji i sadržaju rada bila nametnuta sovjetska omladinska organizacija *Komsomol*. Poput te organizacije, NOJ se zadužila da putem vlastitog političko-ideološkog rada oblikuje komunističku omladinu koja će pridonijeti razvoju socijalističke države. Pritom je bila obvezana sprječavati političko djelovanje među omladinom onih koje je KPJ smatrala neprijateljima svoga režima. No, osim političko-ideološkog rada, ona je imala ključnu ulogu u aktivizaciji velikog broja omladine na izvršavanju zadataka Petogodišnjeg plana. Rad na dobrovoljnoj osnovi i radni entuzijizam koji je jugoslavenska omladina

pokazala bili su od izuzetne važnosti u rješavanju početnih ekonomskih i političkih problema. NO je različitim mjerama (npr. propaganda putem *Omladinskog borca*) postigla da ona u velikom broju sudjeluje na svim značajnim radnim akcijama. S druge strane, omladinu na selu poticala je na sudjelovanje u razvoju zadrugarstva, povećanju poljoprivredne proizvodnje, dok je omladinu u tvornicama poticala na povećanje vlastite radne produktivnosti primjenom različitih načina rada sovjetske omladine-tzv. socijalističko takmičenje i udarništvo, primjena racionalnosti i inventivnosti u radu.

Nakon donošenja Rezolucije Informbiroa i prekida političkih i ekonomskih veza Jugoslavije sa istočnoeuropskim zemljama, jugoslavenko partijsko vodstvo na Petom kongresu održanom u srpnju 1948. jedinstveno je odbacilo sve kritike iznijete u Rezoluciji, te se odlučilo boriti za nezavisnost Jugoslavije, međunarodnu ravnopravnost i provedbu samostalnog političkog programa. Uslijedile su velike gospodarske poteškoće prouzrokovane ekonomskom blokadom od strane zemalja Istočnog bloka, a uz koje je Jugoslavija stalno strahovala za vlastitu sigurnost i nezavisnost zbog njihovih rastućih vojnih prijetnji. U takvim teškim okolnostima koje su zahtijevale potpuno oslanjanje na vlastite ljudske i materijalne resurse, glavnim zadatkom NOH bilo je putem intenzivnog političko-ideološkog rada uvjeriti omladinu u "pravilnost" postupaka i stava Partije, vođenja samostalne politike pritom naglašavajući negativne posljedice gospodarsko-političkih poteza zemalja Istočnog bloka spram Jugoslavije. Na taj način nastojalo se politički ujediniti svu omladinu na strani Partije, ali i ju i motivirati na izvršavanje velikog broja gospodarskih zadataka. Temeljni način kojim je NOH nastojala ostvariti taj cilj bilo je organiziranjem protestnih mitinga, te obradom politički aktualnih članaka iz partijskog i omladinskog tiska putem političkih informacija, predavanja, seminara, tečajeva, debatnih klubova. U svom radu NOH je polučila veliki uspjeh jer je većina omladine javno u potpunosti prihvatila stav i postupke Partije, te njezin novi, samostalni politički smjer. No, važno je za naglasiti da je u većini slučajeva omladina samo javno, formalno stala na stranu Partije zbog biranja linije manjeg otpora, osjećaja sigurnosti ili političkog oportunitizma. Ipak, postojale su manje grupe pojedinaca koji su se istinski protivili komunističkom uređenju. Njih je NOH u većini slučajeva generalizirala kao informbirovce, te u suradnji sa KPH poduzela razne mjere kako bi spriječila njihovo političko djelovanje među omladinom. Uz "informbirovce," velikim neprijateljem Partije i NOH smatralo se i Katoličku crkva koja je kao važan dio hrvatske kulturne baštine uživala veliki ugled i utjecaj među Hrvatima, pa tako i hrvatskom omladinom. Uslijedila je borba Partije i katoličkog svećenstva

prilikom koje su i jedna i druga strana različitim metodama nastojale pridobiti omladinu, što više proširiti svoj utjecaj među njom, ali i spriječiti suparnika u istim namjerama. Naposljetku, komunistička vlast provedbom raznih mjera, prvenstveno zakonskih, uspjela znatno umanjiti utjecaj katoličkog svećenstva na hrvatsku omladinu, te ju u potpunosti staviti pod utjecaj partijskih organizacija i NOH koje su nastavile s njezinim političko-ideološkim „preoblikovanjem“ u skladu sa ciljevima partijske politike.

Na kraju se može zaključiti da je političko-ideološko djelovanje KPH među omladinom NR Hrvatske u razdoblju od 1948. do 1954. bilo relativno uspješno, ponajviše zbog njezina upravljanja sa NOH koja je bila u direktnom kontaktu sa omladinom, a koja je konstantnom primjenom različitih mjera, metoda po nalogu Partije uspjela izvršiti značajniji politički utjecaj među hrvatskom omladinom.

IZVORI I LITERATURA

I. Izvori

Hrvatski državni arhiv, Zagreb:

Fond 1231 Republičke konferencije Saveza socijalističke omladine Jugoslavije

Fond 1220 Centralni komitet Saveza komunista Hrvatske

II. Literatura

Akmađža, Miroslav. *Katolička crkva u Hrvatskoj i komunistički režim 1945.-1966.* Rijeka: Otokar Keršovani, 2004.

Banac, Ivo. *Sa Staljinom protiv Tita.* Zagreb: Globus, 1990.

Fuček, Marko. "Narodna omladina Hrvatske u kampanji kolektivizacije poljoprivrede 1949. godine. *Časopis za suvremenu povijest* 2(2011), 501.-520.

Goldstein, Ivo. *Hrvatska 1918-2008.* Zagreb. EPH Liber, 2008.

Jakovina, Tvrtko. *Američki komunistički saveznik: Hrvati, Titova Jugoslavija i Sjedinjene Američke Države: 1945.-1955.* Zagreb: Profil, 2003.

Lolić, Marko. *Mladost revolucije SKOJ-SSOJ 1919-1979.* Zagreb: Centar za kulturnu djelatnost Saveza socijalističke omladine Zagreb, 1979.

Matković, Hrvoje. *Povijest Jugoslavije.* Zagreb: Naklada Pavičić, 1998.

Petranović, Branko. *Istorija Jugoslavije 1918.-1988.*Sv.3. Beograd: Nolit, 1988.

Pirjevec, Jože. *Tito i drugovi.* Zagreb: Mozaik knjiga, 2012.

Radelić, Zdenko. *Hrvatska u Jugoslaviji 1945.-1991.: od zajedništva do razlaza.* Zagreb: Školska knjiga, 2006.

Šarić, Tatjana. "Položaj i uloga omladine i omladinskih organizacija u FH/NRH 1945.-1954." Ph.D.diss., Sveučilište u Zagrebu, 2011.

Četvrti kongres SKOJ-a i zajednički kongres SKOJ-a i NOJ-a 1948. ur. Miroљjub Vasić.
Beograd: Komunist, 1985.

Vojnović, Branislava, ur. *Zapisnici sa sjednica Politbiroa Centralnog komiteta Komunističke partije Hrvatske.* Sv. 2, ur. Branislava Vojnović. Zagreb: Hrvatski državni arhiv, 2005.

III. Tisak

Omladinski borac: list Ujedinjenog saveza antifašističke omladine Hrvatske